

Mesiac - lat. – „luna“; nebeské teleso, ktoré vo starovekých predstavách prevažuje nad významom *Slnka*; pôvodné časové delenie bolo založené na mesačných fázach (pozri *kalendár*); luna odráža slnečné svetlo, preto je pasívna a závislá na Slnku, okolo ktorého na oblohe krúži; jej svetlo sa mení, a preto je "živé" (spln - kosáčik), mizne z oblohy a znova sa rodí; vo všetkých mytológiách luna znamenala večnosť prírodného cyklu, bola ženským a plodivým princípom (pozri *ženský princíp, plodnosť*) nekonečného cyklického životného diania (funkcie ženského organizmu zodpovedajú mesačným fázam), ovplyvňuje príliv a odliv mora, dažde (siatba pri rastúcej lune, žatva pri ubúdajúcej); luna je preto spojená zo všetkými významami *vody* (*múdrost', život, cit*); lúče luny mäkké a láskavé oproti páľčivým slnečným > luna je sociálnym a materinským princípom sprostredkujúcim medzi kozmom (slnkom) a *zemou*; luna ovláda všetko pozemsky pominuteľné a je regeneračnou silou; vo svojej cykličnosti je večná > symbol *nesmrteľnosti* a *večnosti* (ozdoby, *šperky, amulety* v podobe mesačného kosáčka, *náhrobky*); vo dvojici brata a sestry (slnko-luna), kráľa a kráľovnej, *Krista* a *Márie*, *Krista* a *cirkvi* (prípadne neskoršie *Synagógy*) je vždy ženským prvkom; spolu so slnkom tvorila luna *insígnie* kultu *Mithru*, v *gréckej mytológii* stelesnením *Selené*; luna zdobila *náhrobky, náhrobné lampy*, vo výjavoch *Ukrižovania* zachytená spolu so slnkom v podobe tváre, *busty* (vyjadruje smútok prírody); figúra stojaca na mesačnom kosáčku (napr. *Mária, Isis*) znamená nadvládu luny (pozri *Isis-vládkyňa vesmíru, Eset-bohyňa mesiaca, Mária-apokalyptická žena*); v *mariánskej symbolike* luna symbolizuje Máriinu krásu a čistotu (pozri *Immaculata*); v heraldickej symbolike zastúpený *farbou striebornou*; pozri *anjelský chór; mesačný spln; Immaculata; Hypanthia*

Hall v súvislosti s heslom *Ukrižovanie Krista*: na stredovekom obraze Ukrižovania sú zvyčajne zobrazované slnko a mesiac; tak je tomu až do čase renesancie, ale zriedkavo už v 15.st.; pôvod tohto zobrazovania je veľmi starobylý; slnko a mesiac bolo bežné na vyobrazeniach perzských (*Mitra*) a gréckych *slnečných bohov*; tento zvyk sa preniesol do rímskych čias na *mince* zobrazujúcich cisára (pozri *rímske mince*); zdá sa, že zvyk zobrazovať slnko a mesiac si našiel cestu aj do umenia prvotného kresťanstva prostredníctvom oslavy *Vianoc*, ktoré boli pôvodným pohanským sviatkom na počesť znovuzrodenia slnka; už dávno pred prvým obrazením ukrižovania sa slnko a mesiac objavili aj v iných kresťanských témach, napr. *krst, dobrý pastier, tróniaci Kristus* (napr. *Kristus Sudca*); keď začalo kresťanské umenie zobrazovať Krista na kríži (od 6.st.), bolo samozrejmé, že slnko a mesiac sú súčasťou témy, ktorá sa opiera o biblický text a je podložená teológiou; *synoptické evanjeliá* (*Matúš 27,45, Marek 15,33; Lukáš 23,44b-45*) vyprávajú, že na poludnie (?) nastala tma po celej krajine a trvala až do troch hodín; zatmenie bolo jednoducho znamením, že nebesá držia smútok za *Spasiteľom*; podľa sv. Augustína symbolizujú slnko a mesiac súvislosť oboch Zákonov: *Starý zákon* (mesiac) je možné pochopiť iba vo svetle, ktoré naň vrhol *Nový zákon* (slnko); v stredovekých dielach sú niekedy slnko a mesiac zobrazované v podobe prebranej z antiky: slnko ako mužská postava riadi *kvadrigu*, mesiac ako ženská postava riadi *záprah volov*, každá z postáv vo vnútri vlastného kruhu alebo je slnkom iba mužská hrud' zo žiarivou *aureolou*, mesiac ženská hrud' s *Dianiným* kosáčikom mesiaca; neskoršie sú slnko a mesiac omedzené na dva kotúče: mesiac má vo vnútri kosáčik a niekedy ho nesú anjeli; slnko sa objavuje po Kristovej *pravici* a mesiac po jeho *ľavici*

-v súvislosti s heslom *anjelský chór*:

III. hierarchia (najnižšia):

1. *anjeli* (zodpovední za *Mesiace*)

2. *archanjeli* (zodpovední za *Merkúr*)

3. kniežactvá čiže prvopočiatky/archai, principatus (zodpovední za *Mars*)

II. hierarchia:

4. mocnosti/exousiai, virtudes (zodpovední za *Venušu*)

5. sily/dynameis, potestates (zodpovední za *Slnko*)

6. vlády/vládcovia/kyriothetes, dominaciones (zodpovední za *Jupiter*)

I. hierarchia:

7. tróny/tronoi/throni (zodpovední za *Saturn*)

8. *cherubini* (zodpovední za prvotný pohyb a sféru stálic)

9. *serafini* (zodpovední za prvotný pohyb s sférou stálic)

-mesiac ako chronologická jednotka: pozri *kalendár, čas*

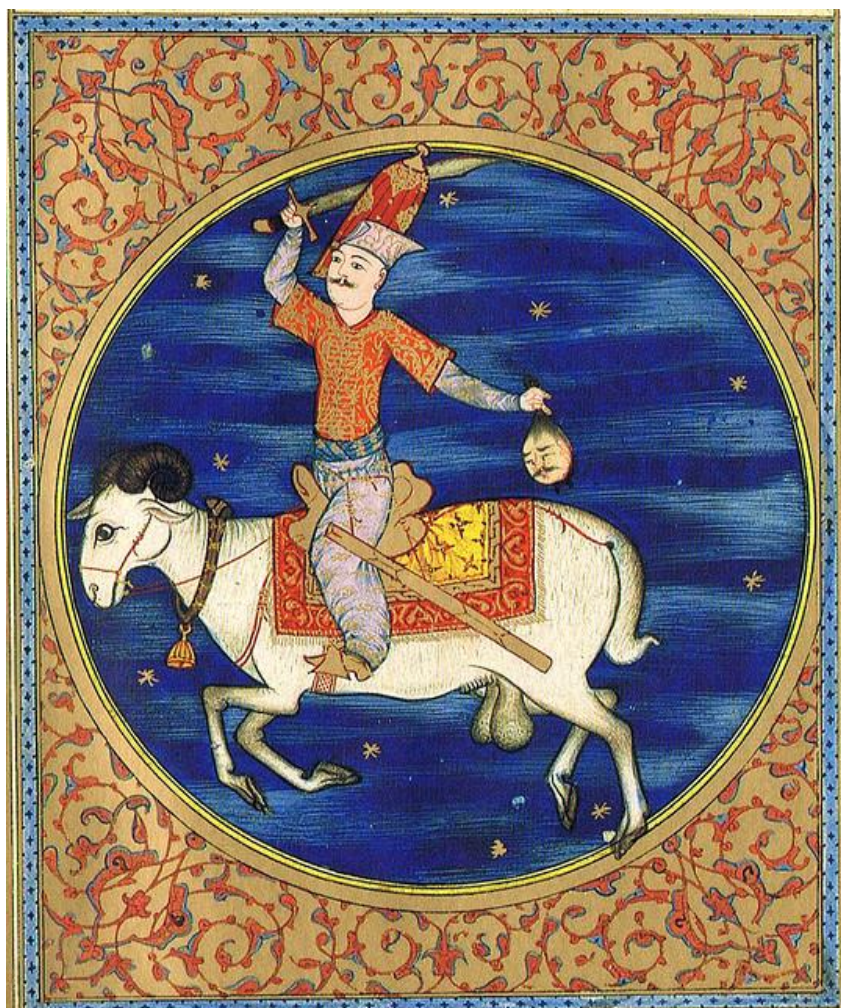
-v súvislosti s heslom *Alah v histórii*: *Alaha* (v predislamskej tradícii najvyššie božstvo medzi ďalšími inými) uctievali púštni beduíni *Arábie* veľa tisícročí pred narodením *Mohameda*; spájali ho s mesiacom; ako dôvod sa uvádza biedny kočovný život obyvateľov uprostred neúrodnej púšte, ktorých živobytie záviselo od pasenia a chovu dobytká, nájazdov a olupovania iných kmeňov alebo karaván; ; beduíni žili v neprestajnom kolobehu lúpeží a pomsty; divoká arabská vendeta sa stala pilierom beduínskej spoločnosti; pre dennú páľavu sa väčšina ciest konala v noci pod svitom mesiaca a hviezd; pôsobivý východ mesiaca bol vstupom kráľa na nočné nebo; to vysvetľuje, prečo boli beduínski Arabi tak dôverne prepojení s mesiacom a jeho fázami; mesiac doslov riadil ich život, obstarával ich živobytie; svoj primitívny kalendár zakladali na pohyboch mesiaca; ich najvyšším božstvom bol *Allah Taala* – „najvyšší boh“; podľa Phillipa K. Hitti uctievanie mesiaca bolo typické pre pastierske spoločnosti a slnka pre poľnohospodárske spoločnosti; keď Mohamed vnútil islam púštnym arabským domorodcom, aj naďalej praktikovali svoje náboženstvo a naďalej sa riadili mesiacom; dokonca aj dnes zisťujeme, že v islame silne dominuje beduínska posadnutosť mesiacom; islam je s mesiacom dôverne spojený; všetky jeho rituály sú založené na pozorovaní mesiaca alebo kalendára, bez toho, že islam tvrdí, že zavrhuje modloslužbu či pohanstvo; islam je stále symbolizovaný mesiacom, zvlášť v jeho podobe polmesiaca; tento symbol, niekedy s hviezdou, vidieť n špici akejkoľvek mešity, na zástavách niektorých islamských štátov

-v súvislosti s heslom *opica*: podľa *bestiárov* sa opice radujú, keď je mesiac v nove a sú smutné, keď mesiaca ubúda

pozri v *gréckej mytológii*: *Selené*, *Hekaté*; *Mezopotámia*: *Sín*; v *egyptskej mytológii*: *Eset*, *Chons/Chonsev*; *astronomické symboly*, *heraldické farby*, *Immaculata*; *daniel*, *krava*, *opica*; *labrys*; *perla*; *lev*, *páv*, *Heinz-Mohr*: *pes*; *Biedermann*: *rak*, *ibis*; *horizontálnosť*; *nebeské telesá*, *žaba*; *aztécka mytológia* - *nahauská bohynia Coyolxuhqui*; v *čínskej mytológii* jedna z *piatich čistých vecí*; *štyri živly* (!! *Baleka*); *brána Mesiaca*; *incká kultúra* (*Baleka*)

H. Schedel (grafik): Vyobrazenie Slnka a Mesiaca (Norimberská kronika, 1493)

Aries (Kniha šťastia, 1582)

Guercino: Krajina v mesačnom svetle (1616)

A. Brouwer: Mesačná krajina (1635-1637)

A. Elsheimer: Útek do Egypta (1609)

A. Sadeler II podľa R. Saveryho: Krajina s mužom rybárom pri mesačnom svetle (17.st.)

W. Turner: Mesačný svit (18.st.)

P. Sandby: Mesačný efekt (18.st.)

F. S. Haden: Zakotvenie Agamemnona (mezzotinta, 1880)

J. Alt: Milovníci splnu (1816)

J. Alt: Nočný okamih (19.st.)

Ch. W. Eaton: Holandský mesiac v úplnku (19.st.)

C. D. Friedrich: Muž a žena uvažujú nad mesiacom (1830-1835)

L. Medňanský: Mesačná noc pri rieke (1880-1900)

B. Iványi-Grünwald: Východ mesiaca (1897)

T. Yoshitoshi: Štyri struny mesiaca (ukijo-e, 1892)

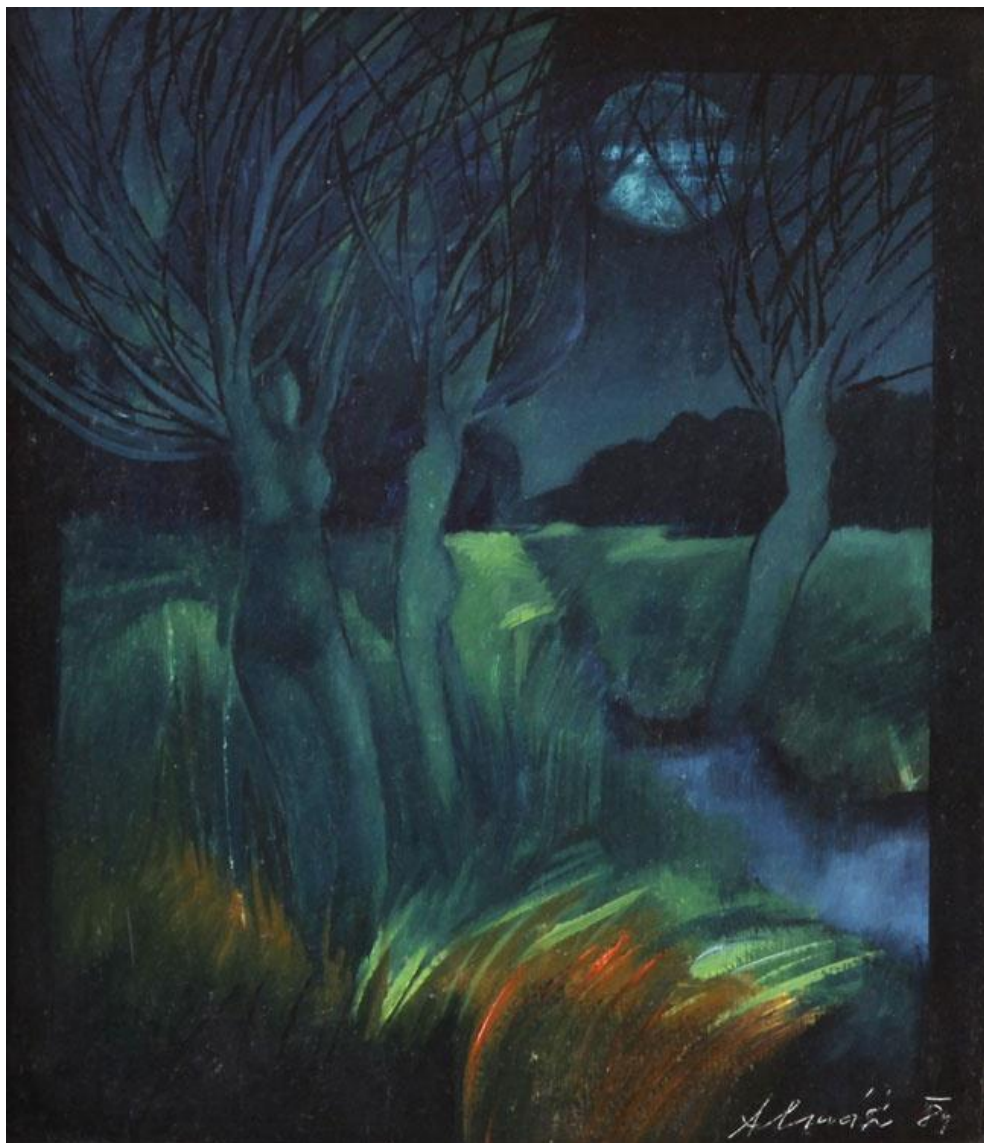
T. Yoshitoshi: Aspekty Mesiaca (ukijo-e, 1887)

T. Yoshitoshi: Sto aspektov mesiaca (ukijo-e, 19.st.)

T. Yoshitoshi: Mesiace a Kasuga (ukijo-e, 19.st.)

R. Almási: Vfby (1984)

R. Almási: Nočná krajina (1984)

mesiačik - v úzkom význame *ortoklas* s modravým svitom; *polodrahokam*

Täubl: ortoklasová forma *živca*, belavý s modrým svitom; nálezisko: Srí Lanka; pozri *drahokamy* a *polodrahokamy*

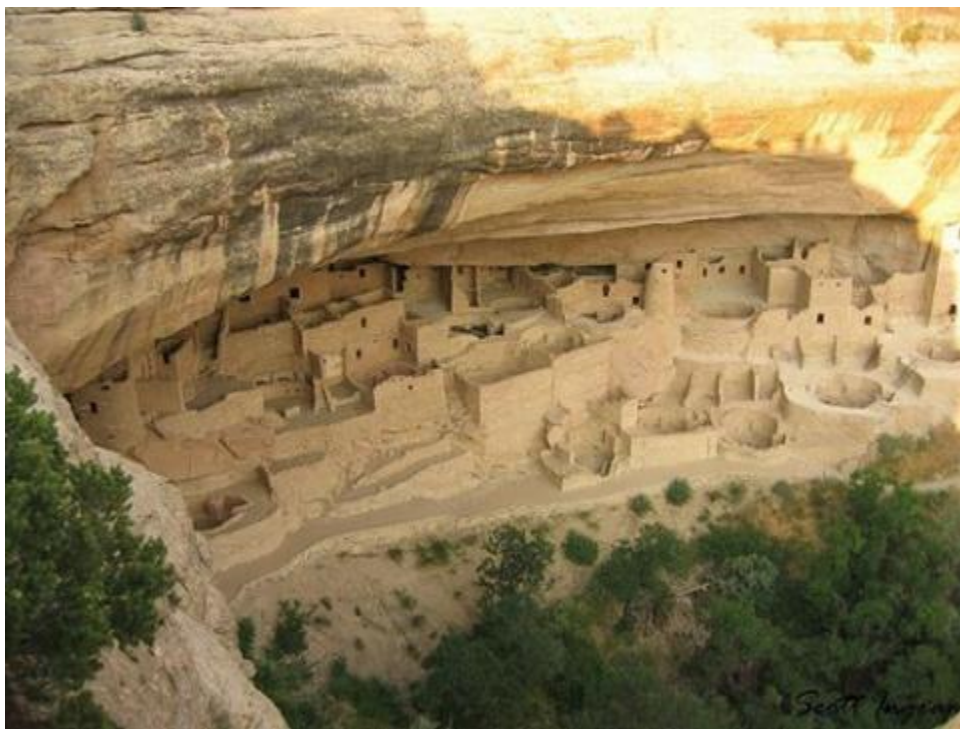
mesiáš - z hebr. – „pomazaný, určený k úradu“; bohom zoslaný *spasiteľ*, vykupiteľ; označenie Ježiša, ohláseného starozákonnými *prorokmi* (pozri *Jeremiáš*); pozri *Christos*, *esejci*, *Bar Kochba*, *Armilus*; *kabala*; *vraždenie neviniatok* (Krämer-Trenkler), *Simeón*, *prorokyňa Anna*, *Uvedenie Pána do chrámu* (Hall); *kabala*; *Hádka so Židmi o Ježišovom božstve*

Beliana v súvislosti s heslom *deň Jahveho*: ľudovom *judaizme* to bol pôvodne deň, ktorý mal prísť v čase medzi panovaním kráľa *Šalamúna* a vystúpením proroka Amosa (10.-8.st.pr.Kr.); očakávalo sa, že Jahve prinesie blahobyť a zničí nepriateľov *Izraela*; po *babylonskom zajatí* sa tieto nádeje eschatolizovali; proroci hovorili o *súdnom dni*, v ktorom mali byť zničení *pohania*, očistení *Židia* a mal prísť mesiáš; v kresťanstve sa deň Jahveho stal dňom očakávanej *parúzie* Ježiša Krista; v židovskej *eschatológii* antimesiášom bol *Armilus*

G. Doré: Príchod mesiášovho kráľovstva z videnia Zachariáša (drevoryt, 1866)

mesiáš falošný - *falošný mesiáš*
Mesilimov palác - *palác Mesilimov*
Mesrop - *Mashtots/Maštoc*
Messa verde/Skalný palác -

Messe Georg MI. - pozri *leták*, *reformácia*

<http://www.uni-due.de/collcart/es/sem/s26/material-ps/bilder-klein.htm>
<http://www.uni-due.de/collcart/es/sem/s26/material-ps/bild07.htm>

G. Messe MI.: Reformačný leták so zameraním proti honosnosti katolíckych obradov

Messerschmidt Ján Adam - (†?); tiež Johann Adam Messerschmidt; slovenský rezbár, mladší brat *Františka Xavera Messerschmidta*; pracoval v Bratislave, kam na istý čas odišiel aj jeho brat; jeho drevorezby Mních kapucín pôvodne zaradované pod heslo *Slovenský rezbár z 3. tretiny 18.storočia*

<http://www.webumenia.sk/katalog?author=Messerschmidt%2C+J%C3%A1n+Adam>

J. A. Messerschmidt (pravdepodobne): Mních kapucín (1780–1790)

J. A. Messerschmidt (pravdepodobne): Mních kapucín (Sv. Félix z Cantalice)

Messerschmidt František Xaver - (†1783); nemecko-rakúsky barokový sochár, jeden z najznámejších v 18.st. predovšetkým vďaka trochu kurióznejšej sérii „charakterových hláv“; vyrástol v Mníchove v dome svojho strýka sochára Johanna Baptistu Strauba, neskôr prežil dva roky v Gazi, v dielni Philippa Jakoba Strauba, ďalšieho sochára z jeho rodiny; v devätnástich rokoch odišiel študovať na Akadémiu výtvarných umení do Viedne; po ukončení štúdií zostal vo Viedni, kde získal zákazky cisárskeho domu; niektoré z týchto zákaziek, prevedených v barokovom štýle, sa dochovali, napr. bronzové sochy Márie Terézie a Františka Štefana Lotrinského, ktoré sú uložené v rakúskej galérii v Belvederi; Messerschmidt tvoril sochy nezvyčajne realistické a jednoduché, pod rozhodujúcim vplyvom Balthasara Ferdinanda Molla; k tomuto štýlu patria aj dve nadživotné cínové sochy cisárskeho páru, vytvorené medzi rokmi 1764 až 1766, a diela s náboženskou tematikou; po prelome v tvorbe, ku ktorému došlo, keď mal 33 rokov, sa začali objavovať jeho neoklasicistické diela, v ktorých Messerschmidt zúročil skúsenosti získané v roku 1765 počas študijnej cesty do Ríma; jedným z úvodných diel tohto obdobia je hlava známeho lekára Franza Antona Mesmera; do tohto obdobia (1770-1772) spadá aj začiatok jeho tvorby „charakterových hláv“, ktorý bol spojený s istými paranoidnými myšlienkami a halucináciami, ktorými majster začal trpieť; neskôr sa jeho stav zhoršil natoľko, že v roku 1774, keď opätovne žiadal o funkciu vedúceho profesora na Akadémii, kde vyučoval od roku 1769, bol vylúčený z výučby; rozhorčený Messerschmidt opustil Viedeň a odsťahoval sa najprv do rodného Wiesensteigu, odtiaľ v tom istom roku do Mníchova; tu

čakal dva roky na sľúbené miesto pri dvore; napokon odišiel v roku 1777 do Bratislavy, kde pracoval jeho brat Johann Adam Messerschmidt ako sochár; tu strávil svojich posledných šesť rokov života a živil sa predajom svojich diel, pričom sa venoval aj tvorbe svojich známych „škeriacich sa hláv“; *charakterové hlavy* tvorí séria 52 búst, ktoré sú fascinujúce, pretože ich často nejednoznačný výraz je *bizarný* a znepokojujúci; Messerschmidt si ich ponechával, neboli určené na predaj; rozruch vyvolali prvé výstavy búst vo Viedni, kam sa dostali, keď ich istému viedenskému kuchárovi predal sochárov brat Ján; približne vtedy sa objavil aj ich súhrnný názov *charakterové hlavy*, ako aj pomenovania jednotlivých hláv s krátkym výkladom; odborníci sa k pomenovaniu stavajú s odstupom, pretože ani názov, ani krátky výklad k hlavám, nebol výsledkom nijakého seriózneho bádania, ale iba výmyslom; toto pomenovanie sa však napriek tomu dodnes používa; boli aj vytvorené viaceré odliatky hláv, v roku 1816 si nechal vyrobiť súbor odliatkov knieža Lichtenstein, ktorý ich umiestnil vo svojom zámku vo Valticiach; možné vysvetlenie ich vzniku je skryté vo zverejnenom prepise rozhovoru nemeckého spisovateľa F. Nikolasa, ktorý navštívil Messerschmidta roku 1781 v jeho štúdiu v Bratislave; v priebehu diskusie Messerschmidt vysvetľoval svoj záujem nekromanciu a tajomno, a ako ho to tiež inšpirovalo pri vzniku hláv; Messerschmidt bol horlivý učeník *Hermesa Trismegista* a riadil sa jeho učením o „univerzálnej rovnováhe“, ktoré bolo predchodcom učenia o *zlato reze*; Messerschmidt vyhlasoval, že jeho škeriace hlavy prebudili hnev „ducha proporcií“, starovekej bytosti, ktorá stráži poklad týchto znalostí; duch ho navštívil v noci a prinútil ho, aby znášal ponižujúce mučenia; jedna z Messerschmidtových najslávnejších hláv (beaked) bola zrejme inšpirovaná jedným z týchto stretnutí; usudzuje sa, že podobne ako románske a gotické masky démonov, chrliče kostolov mali odvrátiť a zneškodniť diabolskú bytosť tým, že sa jej nastaví jej tvár; psychoanalytik Ernst Kris v roku 1932 publikoval detailnú analýzu jeho prípadu a prikláňa sa k tomu, že na umelca veľmi sedí diagnóza – schizofrenik; Kris priamo z jeho charakterových hláv vyčítal rôzne symptómy; od kastrovej úzkosti až po latentnú homosexualitu, čo predstavovali zovreté pery niektorých tvárí, ale tiež sexuálnu vtieravosť (rozďavené ústa), či megalomanstvo, ktorým umelec trpel; Nikolas sa zasa domnieval, že umelec trpí zdravotnými problémami a priveľa verí šarlatánom, pričom sa zo svojich problémov dostáva tvorením hláv; neveril v jeho šialenstvo; dnes sa usudzuje, že Messerschmidt zrejme trpel Crohnovou chorobou; v Slovenskej národnej galérii je vystavených niekoľko odliatkov z týchto hláv; v galérii mesta Bratislavy je podobne záhadný Kapucín, ktorý možno patrí do tejto „série“; bohužiaľ v Bratislave, ani nikde inde na Slovensku sa dnes nenachádza žiadny originál legendárnych Messerschmidtových charakterových hláv; iba možno obdivovať vzácny originál inej Messerschmidtovej busty, pomenovanej Kapucín; pozri *legovanie*

-historici umenia nemajú žiadny dôkaz, žeby sochár svojim bustám dával mená, pomenovania hláv sa objavili až neskôr, po jeho smrti, a podľa odborníkov nemajú nijaký hlbší alebo duchaplnjší obsah;

[h http://www.webumenia.sk/dielo/SVK:SNG.P_2504](http://www.webumenia.sk/dielo/SVK:SNG.P_2504)

[tpe: https://sk.wikipedia.org/wiki/Franz_Xaver_Messerschmidt](https://sk.wikipedia.org/wiki/Franz_Xaver_Messerschmidt)

F. X. Messerschmidt: Charakterová hlava 43 (odliatok, kov, olovo, legované, 1770-1773)

F. X. Messerschmidt: Charakterová hlava 39 (odliatok, kov, olovo, legované, 1770-1773)

F. X. Messerschmidt: Charakterová hlava 22 (odliatok, kov, olovo, legované, 1770-1773)

F. X. Messerschmidt: Charakterová hlava 32 (odliatok, kov, cín, legované, 1770-1773)

F. X. Messerschmidt: Charakterová hlava 49 (odliatok, kov, cín, legované, 1770-1773)

F. X. Messerschmidt: Charakterová hlava 20 (odliatok, kov, olovo, legované, 1770-1773)

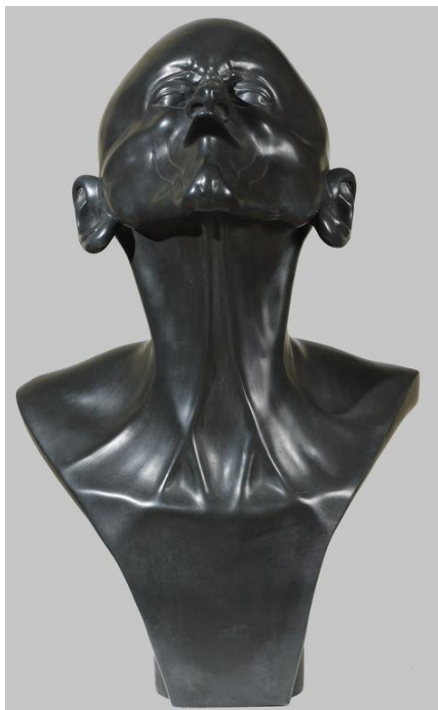
F. X. Messerschmidt: Charakterová hlava 35 (odliatok, kov, olovo, legované, 1770-1773)

F. X. Messerschmidt: Charakterová hlava 15 (odliatok, kov, cín, legované, 1770-1773)

F. X. Messerschmidt: Charakterová hlava 29 (odliatok, kov, olovo, legované, 1770-1773)

F. X. Messerschmidt: Charakterová hlava 19 (odliatok, kov, olovo, legované, 1770-1773)

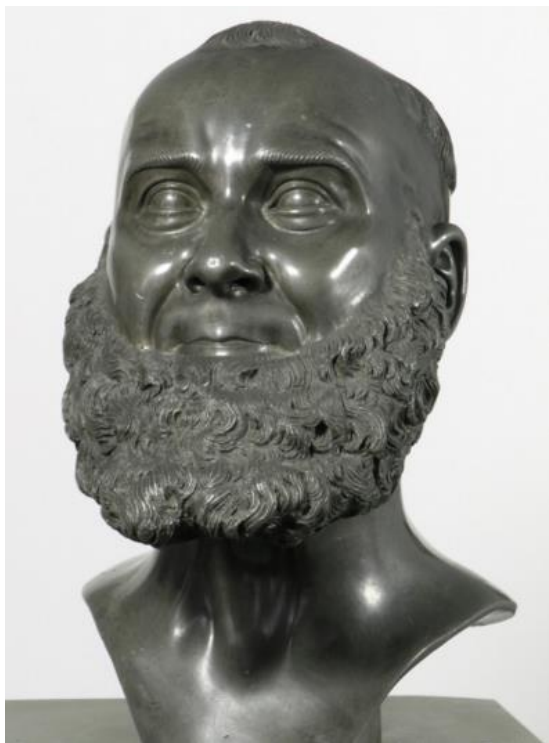

F. X. Messerschmidt: Charakterová hlava 6 (odliatok, kov, olovo, legované, 1770-1773)

F. X. Messerschmidt: Charakterová hlava 44 (odliatok, kov, cín, legované, 1770-1773)

F. X. Messerschmidt: Charakterová hlava 37 (odliatok, kov, olovo, legované, 1770-1773)

F. X. Messerschmidt: Kapucín (18.st.)

F. X. Messerschmidt: Zívajúci (18.st.)

F. X. Messerschmidt: Charakterová hlava - Herakleitos (alabaster, 18.st.)

F. X. Messerschmidt: Charakterová hlava (alabaster, 18.st.)

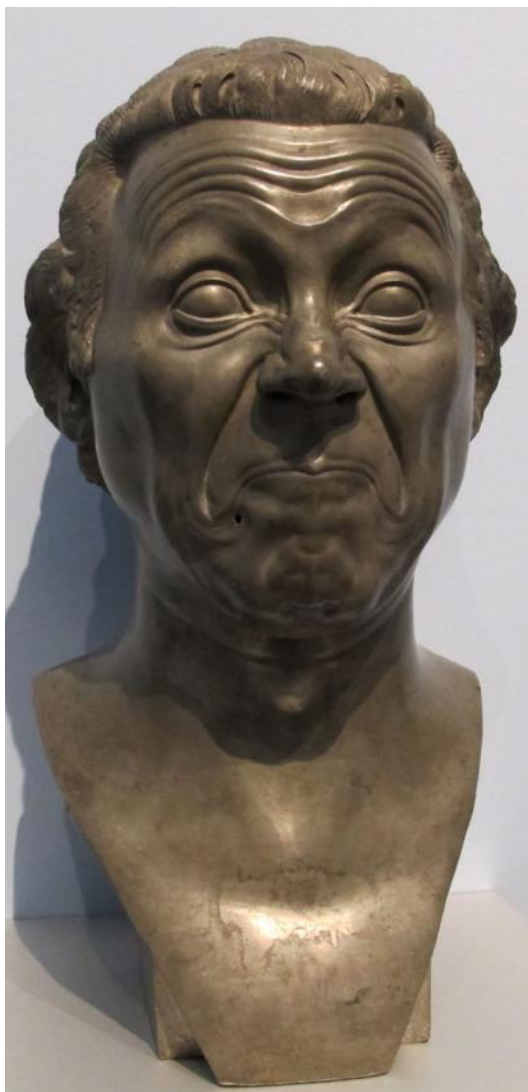
F. X. Messerschmidt: Charakterová hlava (alabaster, 18.st.)

F. X. Messerschmidt: Charakterová hlava – Demokritos (alabaster, 18.st.)

F. X. Messerschmidt: Charakterová hlava 9 - Posledný stupeň neviny (okolo 1770)

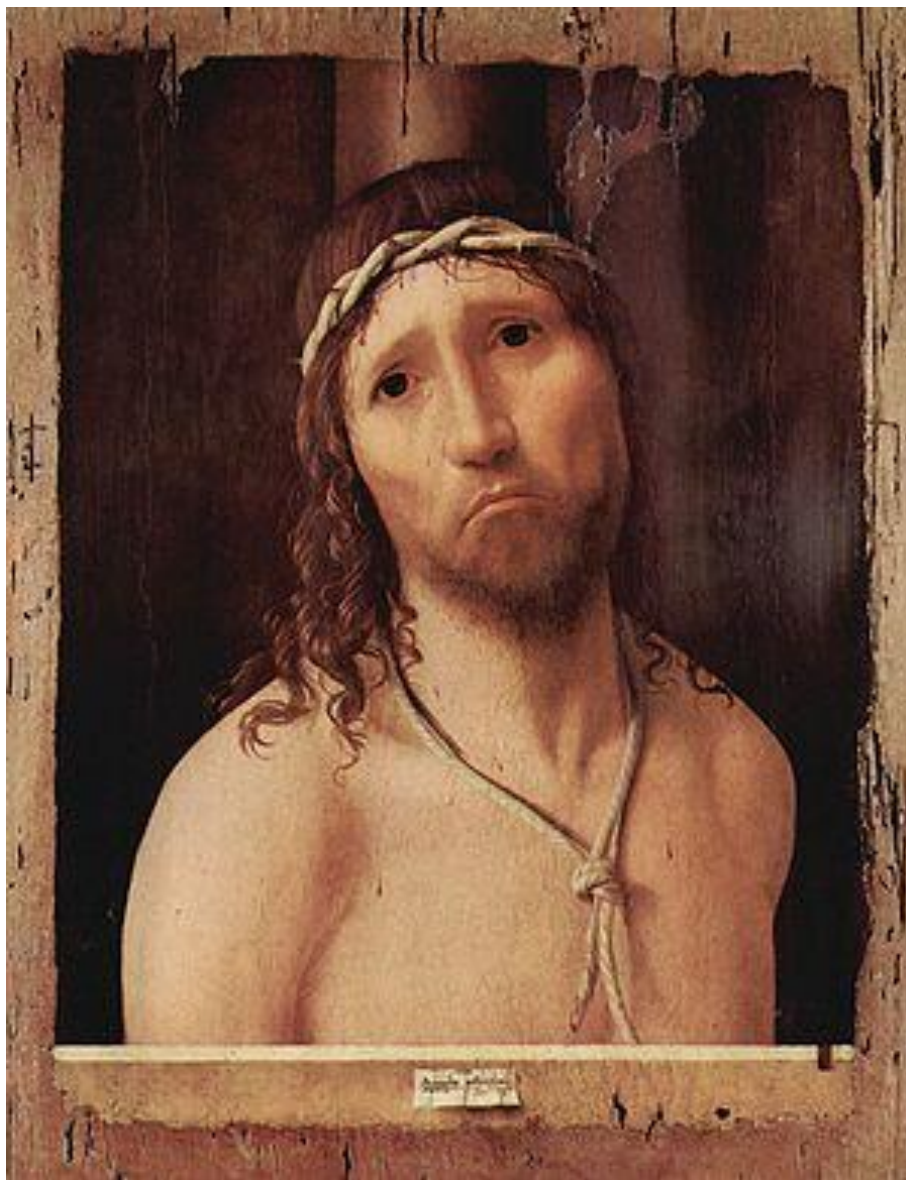
F. X. Messerschmidt: Charakterová hlava – Satirik (odliatok, kov, olovo, legované, 1770-1780)

Messijs Cornelis - *Massijs Cornelis*

Messina Antonello da - (†1479); Antonello da Messina je taliansky maliar zo sicílskej Messiny, aktívny počas talianskej renesancie; jeho práca ukazuje silné vplyvy raného holandského maliarstva, hoci nie je žiadny dôkaz, že niekedy cestoval mimo Talianska; *Giorgio Vasari* mu omylom prisúdil zásluhu o zavedenie olejomalby do Talianska; jeho práca sa ovplyvnila maliarov v severnom Taliansku, a to najmä v Benátkach

[http://en.wikipedia.org/wiki/Ecce_Homo_\(Antonello_da_Messina\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Ecce_Homo_(Antonello_da_Messina))

https://www.google.sk/search?q=Antonello+da+Messina&espv=2&tbm=isch&imgil=HAMy7RFxEgIGuM%253A%253B21Qul9S3X6N_1M%253Bhttp%25253A%25252F%25252Fwww.metmuseum.org%25252Ftoah%25252Fhd%25252Fmess%25252Fhd_mess.htm&source=iu&pf=m&fir=HAMy7RFxEgIGuM%253A%252C21Qul9S3X6N_1M%252C_&usg=_IX3OqZzWtEDTM3UTFKsr1x7FXH4%3D&biw=1852&bih=995&ved=0CC4Qyjc&ei=SDt_VMZug-RqubaCoAw#facrc=_&imgdii=_&imgrc=HAMy7RFxEgIGuM%253A%3B21Qul9S3X6N_1M%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.metmuseum.org%252Ftoah%252Fimages%252Fh2%252Fh2_32.100.82.jpg%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.metmuseum.org%252Ftoah%252Fhd%252Fmess%252Fhd_mess.htm%3B300%3B431

A. da Messina: Ecce homo (1475)

A. da Messina: Žehnajúci Kristus (1465)

Messinská úžina - pozri *Charybda*
Messis Anintin -

A. J. Prenner, A. Messis: Vyhnanie kupcov z chrámu (lept, 1710-1750)

Messys Cornelis - Massijs Cornelis

Messys Quentin - Massys Quentin

mestá budúcnosti - città nuova

mestá fiktívne - fiktívne mestá

mestá Izraela - izraelské mestá

mestá sväte - sväté mestá

Mesti/Mesta/Imset/Imsety - Amset

mesto - sídlisko charakterizované súborom dynamických znakov, ktoré ho odlišujú od dediny: relatívna veľkosť, geografická uzavretosť, vysoká koncentrácia a kompaktnosť zástavby, špecifická demografická, sociálna a profesijná štruktúra obyvateľstva a z toho vyplývajúce rôzne formy vzťahov; prvé sídliská mestského typu (*oppidum*) od neolitu v oblasti Predného východu (pozri *Blízky východ*) 7.-4.tis.pr.Kr. (*Catal Hüyük, Jericho*); samostatné mestské štáty (*Sumer*: pozri *Eridu, Nippur, Kiš, Ur, Uruk, Lagaš, Fenícia*, Grécko: *Atény, Miletos*; *mayské mestá*; pozri *Alexander Macedónsky*); rozklad počas 3.st., t.j. zániku *Ríše rímskej*, agrarizácia miest v 5.st.; kontinuita zachovaná v Taliansku, južnom Francúzsku, Dalmácii: špecifické postavenie miest v 10.-11.st. - námorné republiky; od 11.st. rozvoj mesta vo feudálnej spoločnosti (vlastné právne zriadenie, *hradby*, hospodárske výsady); plánovitá výstavba *kráľovských miest* v 14.st. (pozri *mesto kráľovské a poddanské, historický urbanizmus; hospitál, latrán, fronta uličná*); kvalitatívny rozvoj v 18.st. (priemyselná revolúcia v Anglicku): prudký rast počtu obyvateľstva, štrukturalizácia mestského obyvateľstva > vznik urbanistických koncepcií:

1) dezurbanizované mesto (vznik v 19.st.): rozptýlené sídla a drobné výrobné združenia, dôraz na audiovizuálny kontakt (v neskoršej dobe); "obec bez susedstva a hraníc"; (B.Taut, Ch.Gide)

2) dynamické mesto (od konca 19.st.): mesto s plánovitou možnosťou rozširovania

3) funkcionalistické mesto (od 30.rokov 20.st.): organizácia na základe funkcií (bývanie, zamestnanie, doprava, rekreácia); v 60. rokoch kritizovaná, ale uplatňuje sa dodnes; pozri *funkcionalizmus; ulica, uličná sieť*

4) lineárne mesto (pôvodná koncepcia z 80. rokov 19.st.): organizácia podľa komunikačnej siete > možnosti modernej dopravy (Corbusier)

5) organické mesto: mesto ako organizmus schopný obnovy, rastu, premien, cieľavedomej reakcie (Gropius, Saarinen, F.L.Wright)

6) paralelné mesto (koncepcia z 20.rokov 20.st.): výstavba paralelných miest so špecifickými funkciami (výrobné, obytné) v blízkosti tradičných centier, ktoré si podržia svoje správne funkcie (Československo, Rakúsko)

7) pásmové mesto: paralelné radenie funkčných pásiem vedľa seba s cieľom umožniť ich čo najkratšie spojenie a ďalší rast (Miljutin, Corbusier)

8) regionálne mesto (koncepcia od 30.rokov najmä v USA): odvodené od koncepcie záhradného mesta ako prejav dezurbanizačných tendencií

9) satelitné mesto (prvý návrh Leonardo da Vinci, ďalej v 19.st.): snaha o uvoľnenie nadmernej koncentrácie obyvateľstva v centre reguláciou rozvoja mestských aglomerácií

10) záhradné mesto (vznik v 19.st.): koncepcia sídliska s nízkou zástavbou a výrazne uplatnenou zeleňou (pozri *garden city, Garden City movement*)

Expres: jedným z najstarších miest na svete je *Jericho*, založené 8350 pr.Kr.; v antickom Grécku sa začína éra *mestských štátov - polis* v 8.st.pr.Kr. (*Atény, Sparta, Théby*); v *Mezopotámii* sa objavujú prvé mestečky okolo 3500 pr.Kr. (*Ninive, Ur, Uruk, Kiš, Lagaš, Nippur*); chránia ich mohutné hradby a za nimi sa rozprestierajú polia s obilím, ktoré poskytujú obyvateľom obživu; roku 100 po Kr. žije v *Ríme*, najdôležitejšom meste vtedajšieho európskeho sveta milión obyvateľov; rozvoju miest neprial stredovek; až okolo 1200 sa ľudia opäť začali sťahovať do miest; tie najdôležitejšie sa nachádzali na križovatkách obchodných ciest, alebo na svätých miestach (pozri *pútnické cesty, pútnictvo*); nebolo zriedkavosťou, že ich dal postaviť panovník, aby nechal pre budúce generácie po sebe dôkaz o svojej sláve;

Baleka: ochrancom gréckych miest a domu bol *Zeus*

www v súvislosti s heslom *Tiahuanaco*: čas a dejiny mesta nie sú objasnené, s určitosťou sa vie, že bolo vytvorené predinkou kultúrou; najvýznamnejší prínos k objavovaniu Tiahuanaca patrí rakúsko-uhorskému staviteľovi Arthurovi Poznaňskému, ktorý sa začiatkom 20.st. presťahoval do Bolívie, aby robil výskumy Tiahuanaca a nasledovne mu zasvätil celý svoj život; jeho výskumy viedli ku kontroverznej teórii času vzniku Tiahuanaca, a to do 15 tis. pr.Kr.; k tomuto záveru dospel po vyhodnotení pôvodnej astronomickej orientácie chrámu Kalasasaya a jeho súčasnej orientácii; na základe údajov zo satelitu spresnil toto dátum archeoastronaut Neil Steede do doby 12 tis. pr.Kr.; tvrdením, že Tiahuanaco je najstarším mestom sveta proti sebe postavil väčšinu vedeckej archeologickej obce

pozri *Eridu, tell/tellos, detinec; Hippodamov systém/pásové mestá; paladium; ekistika, Aténska charta, Archigram; borough, metropola, slums, bidonville; ulica, karusel, prospekt, avenue stoa, canabae, castra, oppidum; sad; radnica, lazaret; štvorec položený na základne; veduta; veža reprezentačná, obranná, mostná; domové znamenie, erb, Rolandov stĺp, fronta uličná, námestie; Zeus; Štátny ústav pre rekonštrukciu pamiatkových miest a objektov, rekonštrukcia mesta, city, metro, prospekt; bastila, beffroi; augustiniáni; Die Blaue Vier; Alexander Macedónsky; Tiahuanaco*

<http://en.wikipedia.org/wiki/Category:City>

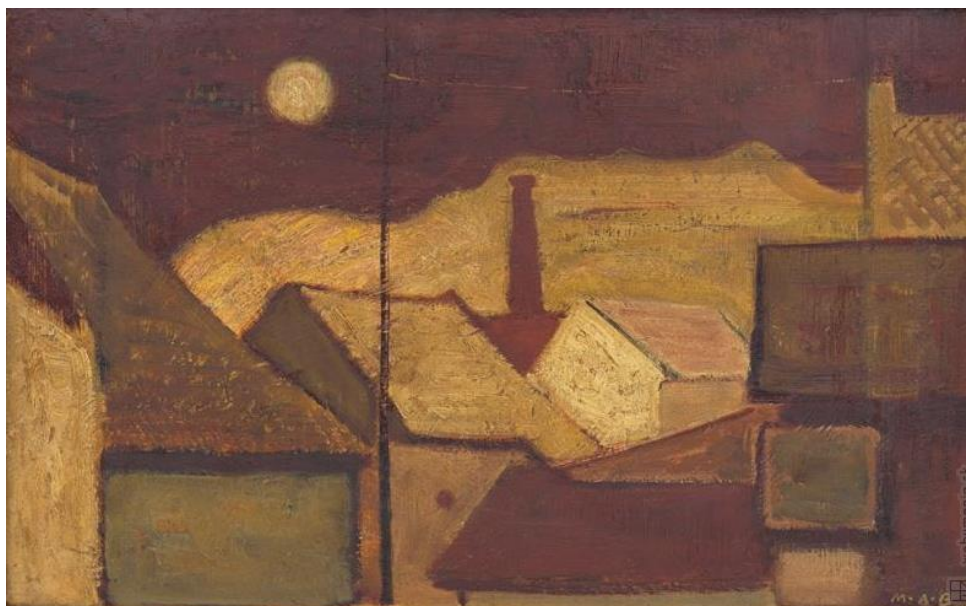
J. de Momper II.: Zima (17.st.)

J. Váchal: Mesto - Mesto (farebný drevoryt, 1913)

V. Chmel: Mesto II. (1947)

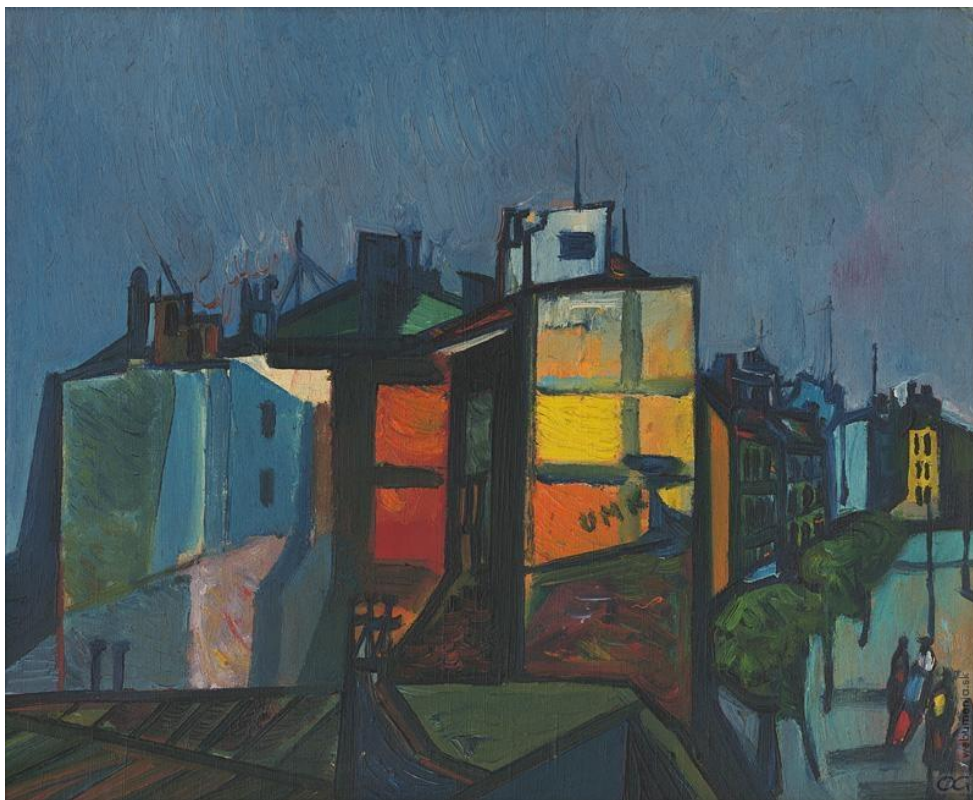
M. A. Bazovský: Mestečko (1947)

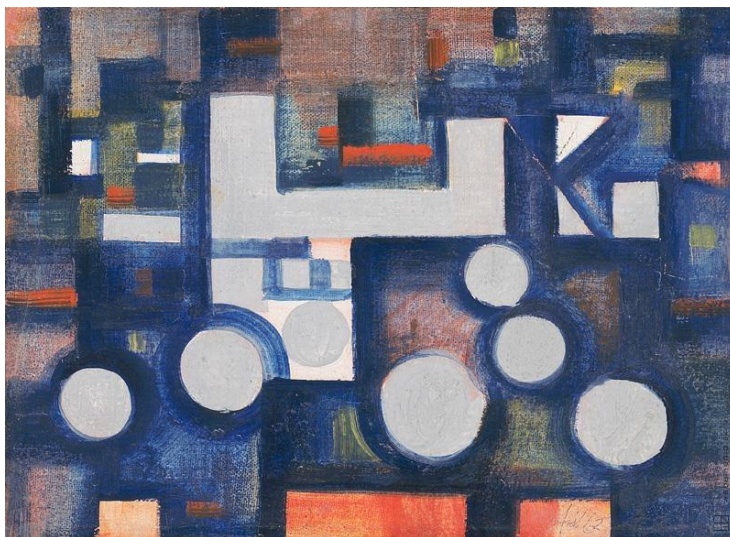
V. Hložník: Malé mesto (1947)

Wols: Povrch mesta (1947)

V. Hložník: Mesto (1945-1950)

A. Klimo: Mesto (1962)

A. Klimo: Dlaň mesta (1966)

J. Koller: Mestská krajina (1964)

mesto božie - božie mesto

mesto kráľovské - mesto vzniknuté na kráľovskom majetku, spravované kráľovským zástupcom; jeho obyvateľstvo - mešťania boli vybavení základnými slobodami (trh, hradby, samospráva vo vnútorných záležitostiach), ktoré boli od 14.st. tak rozširované, že v českých podmienkach po husitskom hnutí vystupovali mestá ako nezávislé, s úplnou samosprávou tzv. mestského stavu; ku koncu 18.st. klesal ich význam natoľko, že v 19.st. sa neodlišovali svojimi právami mestá kráľovské od miest ostatných; pozri *kostol artikulárny, ulica, ulička hradbová*

mesto Lobnoje - Lobnoje mesto

„mesto mŕtvych“ - nekropolis

mesto pásové - pásové mestá

mesto poddanské - v 13.-18.st. mesto hospodársky, správne aj politicky závislé od vrchnosti, na ktorej pozemkoch vzniklo (zvyčajne v podobe trhovej osady); ich vznik právnym statusom najmä v 15.-16.st.; pozri *ulica, uličná sieť*

Mesto slnka - Heliopolis

mesto Sväté - Sväté mesto

mesto svätých/tábor svätých - (Zjavenie 20,9): „**A vyšli na širu zem a obkľúčili (národy zvedené uvoľneným satanom) tábor svätých (kresťanov), i milované mesto.**“; výraz používaný v súvislosti s kapitolou 20, ktorý navodzuje predstavu *svätého mesta, Jeruzalema*, ale v tomto prípade sa obmedzuje na biblický text Zjavenia Jána; jeho ikonografická podoba sa zhoduje s námetom *Gog a Magog*

(20,7-10. Premoženie diabla). **Satan prepustený z väzenia. Gog a Magog** (Beatus Manchester, 1175)

(20,7-9. Premoženie diabla). **Drak odviazaný z reťaze. Gog a Magog** (Apokalypsa glosovaná, 1240-1250)

(20,7-9. Premoženie diabla). **Drak odviazaný z reťaze. Gog a Magog** (Apokalypsa Cloisters, 14.st.)

(20,7-10. Premoženie diabla). **Drak odviazaný z reťaze. Gog a Magog** (Lutherova biblia, 1545)

mesto záhradné - záhradné mesto

mesto Zakázané - Zakázané mesto

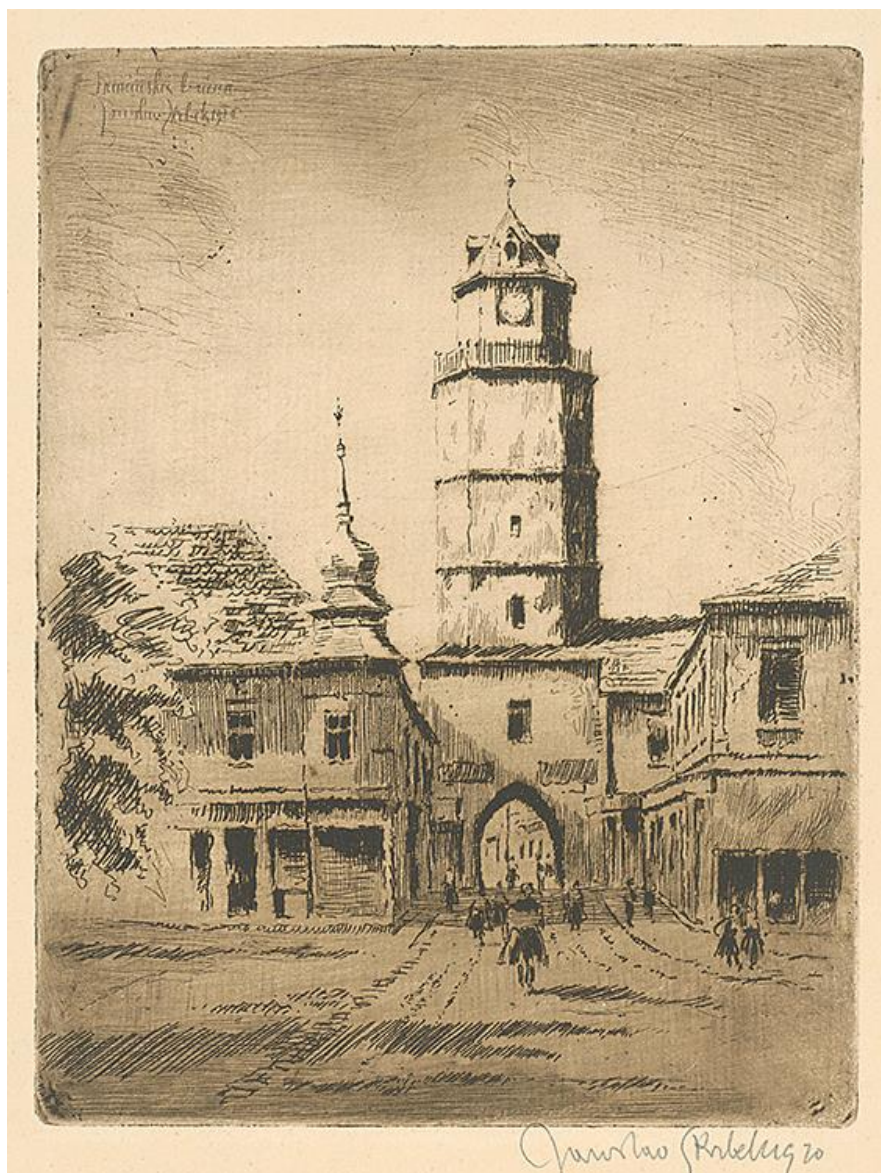
Mesto žien - Cité des Dames

mestská brána - hlavný vstup do uzavretého architektonického komplexu mesta; súčasť mestského opevnenia, v minulosti skladisko pušného prachu; mestské brány boli tradične mali poskytovať riadený prístup a odchod z opevneného mesta pre ľudí, vozidlá, tovar a zvieratá; v závislosti na ich historickom kontexte plnili funkcie týkajúce sa obrany, bezpečnosti, zdravia, obchodu, daní a reprezentácie a boli primerane osadené vojenskými alebo obecnými úradmi; brána mesta bola tiež bežne používa pre rôzne verejné informácie, ako boli oznámenia, informácie o daniach a mýtnom plánoch, normách miestnych opatrení a právnych textov; mestská brána mohla byť silne opevnená, ozdobená *heraldickým štítom*, sochami alebo nápismi, alebo použitá ako miesto pre varovanie alebo zastrešovanie, napríklad vystavením hláv popravených zločincov alebo verejných nepriateľov; mnoho miest zatváralo svoje brány na noc; mestské brány, v tej či onej podobe, možno nájsť po celom svete; objavujú sa od staroveku do 19.st., keď sa pre potreby rozrastajúceho sa mesta začali rúcať mestské hradby a mestské brány stratili svoj obranný účel; mestské brány niekde prežívajú, hoci viac z historického záujmu než pre bezpečnosť; mnoho prežívajúcich brán bolo obnovených, prestavaných a dostali nový zmysel; pozri *brána, mesto*

http://en.wikipedia.org/wiki/City_gates

S. van Beest: Trhová scéna pred mestskou branou (1179)

J. Skrbek: Trenčianska brána (lept, veduta, 1920)

J. Skrbek: Štiavnická brána (lept, veduta, 1920)

mestská stráž/mestská garda - pozri *Schutterij*

mestské historické jadro - urbanistický celok vzniknutý dlhým historickým vývojom, vymedzený prevážne obvodom mestského opevnenia; pôdorysné riešenie historického jadra dokumentuje vývoj *mesta* často od prvotného sídliska viazaného na najstaršiu cestu cez kolonizačnú výstavbu k neskorším prestavbám a rozšíreniu; pozri *urbanizmus*; *Štátny ústav pre rekonštrukciu pamiatkových miest a objektov*, *pamiatková rezervácia*, *pamiatková zóna*

mestské hradby - pozri *mesto*, *urbanizmus*

C. Chastillon: Pohľad na Paríž (rytina, okolo 16.st.)

mestské pamiatkové rezervácie - Malá čl. encyklopédia: platné do rozdelenia československého štátu; ďalšie pamiatky pozri pod heslom *národné kultúrne pamiatky, pamiatky*; pozri *Štátny ústav pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody/ SÚPPOP, pamiatková rezervácia, pamiatková zóna, pamiatková starostlivosť*

Slovenská republika:

Bratislava

- mesto so stredovekou pôdorysnou osnovou založené v 13.st. pod zemepanským hradom (pozri *Bratislavský hrad*); zachovaná jedinečná historická zástavba s renesančnými domami, barokovými a klasicistnými palácami a významnými cirkevnými komplexmi; slovanské osídlenie zo 6.st., prvé písomné správy z 907, mestské výsady udelené 1291; prvá slovenská vysoká škola *Academia Istropolitana* (1467); pamiatky: *dóm sv. Martina* (korunovačný kostol uhorských kráľov), kláštor *františkánov* z 13.-15.st., renesančný komplex radničných budov (Stará radnica zo 14.st.-15.st. s renesančnými a barokovými úpravami, dnes Mestské múzeum), neskororenesančný jezuitský kostol sv. *Salvatora* (1636-38), ranobarokový kostol sv. *Mikuláša* (1661), kostol a kláštor *alžbetiniek* (1739-43; barok), početné paláce: *Esterházyho* 1743; palác *Kráľovskej komory* 1753-72, dnes Univerzitná knižnica; *Mirbachov palác* 1768-70; *Czákyho palác* 1775 (barok); *Grosalkovichov palác*; *Pálffyho palác*; klasicistický *Primaciálny palác* 1771-81; ďalšie pamiatky: novorenesančná budova *SND, Slavin*

Stredoslovenský kraj:

Banská Bystrica

- gotické banícke mesto z 13.st. uličného typu so stavbami renesancie a baroka a s opevneným okrskom kostola; hrad zo 14.st. s vežovou branou a *barbakánom* a kruhovými *baštami*, opevňovaný v priebehu 16.st. (vyhorel 1761); areál hradu tvorí *národnú kultúrnu pamiatku*:

zahrnuje mestský farský kostol z 1.pol.13.st., prestavovaný v 1.pol.14.st. a najmä na prelome 15.-16.st., ďalej obsahuje pôvodnú gotickú radnicu prestavanú v 16.st. (nazývaná Prétorium) a tzv. Matejov dom (1479, neskorogotický); jadro mesta s neskorogotickými a renesančnými domami: Thurzov dom (Mittelhaus; vznik po 1492, prestavaný 1660), Benického dom z pol.16.st., Betlehenov dom a ď.

Banská Štiavnica

- neskororománske banícke mesto založené na vidlicovom pôdoryse po roku 1230 s opevneným hradným kostolom; mestské výsady získané pred 1240; Starý zámok z 1546-49, ktorý bol pôvodne trojloďovou *bazilikou* s *karnierom* z pol. 13.st., prestavanou na *halový kostol*, renesančne upravený na opevnenú protitureckú pevnosť; Nový zámok (Panenský) z 1556-71 (renesančná hranová veža s nárožnými *baštami*); časti systému mestských hradieb budovaných od 1541; Komorný dvor (Kammerhof) z pol. 16.st.: najväčší stavebný komplex mesta, sídlo banskej komory, dnes Slovenské banícke múzeum; baroková radnica, barokový *morový stĺp* so súsoším sv. *Trojice* (1764) a ď.

Kremnica

- stredoveké banícke mesto založené na pravidelnom pôdoryse; mestské privilégia z 1328, od 1405 kráľovské banícke mesto; pamiatky: mestský hrad zo 14.-15.st., opevnený kostol, komplex renesančných a barokových budov

Východoslovenský kraj:

Bardejov

- stredoveké mesto z zač. 14.st. so zachovaným opevnením, gotickými a renesančnými domami; založené na pravidelnom šachovnicovom pôdoryse; pôvodná slovanská osada, v 13.st. usídľovanie nemeckých kolonistov; od 1376 slobodné *mesto kráľovské*; vrchol vývoja v 2.pol. 15.st.; postupný úpadok počas stavovského povstania, moru a požiaru v 17.-18.st.; stavebné pamiatky: zvyšky gotického mestského opevnenia (14.-16.st.) s radom viacpodlažných *bášť* a brán (Prašná bašta, Hrubá bašta, Červená bašta, Dolná brána, Vallova brána a ď.); na námestí kostol sv. *Egidia* z poč. 14.st. (*národná kultúrna pamiatka*; neskorá gotika, pôvodne trojloďová bazilika); meštianske domy z 2.pol.14.st. okolo námestia (vysoké štítové strechy a žľaby zakončené *chrličmi*), radnica (prvá renesančná stavba na Slovensku z 1505-09), súbor židovských kúpeľov a *synagóg* z 18.st. (návrh na uznanie osobitnej pamiatkovej zóny); kostol sv. *Jána Krstiteľa* a kláštor *františkánov* (15.-16.st.), gréckokatolícky chrám sv. *Petra* a *Pavla* (1901-02)

Kežmarok

- mesto z 2.pol.13.st. so zachovaným *mestským historickým jadrom* a neskorogotickým hradom prestavaným na renesančný zámok; drevený kostol z 1717, pôvodný gotický kostol z 15.st. s renesančnou zvonnicou; prvá písomná správa z 1251, mestské výsady od 1269, od 1405 slobodné *mesto kráľovské*

Levoča

- významné mesto starého *Spiša* so zachovaným gotickým opevnením; gotické a renesančné pamiatky: radnica (dnes Spišské múzeum), barokové meštianske a cirkevné stavby: farský kostol sv. *Jakuba* (14.-15.st.) doplnený halovou trojloďovou *pseudobazilikou* (16.-17.st.) so zariadením od majstra Pavla Levoče (pozri *oltár levočský*); písomné doklady z 1249, slobodné *mesto kráľovské* od 1405

Prešov

- gotické mesto ulicového typu z 1.pol. 14.st. s radom renesančných a barokových domov a časťou barokového opevnenia; *mestské historické jadro* s radnicou z 1511-20, klasicistická prestavba, novobaroková úprava koncom 19.st.; komplex budov výroby a skladu soli (tzv. Rudné bane - Solivary; *národná kultúrna pamiatka*); písomné pramene z 1247, stredoveká kolonizácia v 1.pol. 13.st.; slobodné *mesto kráľovské* od 1374

Spišská Kapitula

- mesto uličného typu s barokovými kanonickými domami a románskym kostolom; stredoveký opevnený celok na svahu nad Spišským podhradím z 12.st.; podriadenosť ostrihomskému

arcibiskupovi, rozsiahla územná právomoc; unikátny komplex cirkevnej architektúry; v blízkosti Spišskej Kapituly

Spišský hrad

- najrozsiahlejší stredoveký hrad na území bývalého Československa, z 12.st. (*národná kultúrna pamiatka*)

Spišská Sobotka

- mesto s dochovanou drevenou architektúrou (pozri *kostol artikulárny*) spišského typu a s románskym kostolom; mestské výsady od 1271

Česká republika:

Praha

- jedinečný mestský urbanistický útvar vytvorený spojením stredovekých miest pražských; vynikajúce stavby všetkých historických období; slovanské osídlenie od 6.st., v poslednej tretine 9.st. založený *Pražský hrad*; v 2.pol.10.st. doložené hradisko na *Vyšehrade*; počiatky pražského podhradia doložené od 10.st. (na mieste Malej Strany); rozvoj aglomerácie medzi Pražským hradom a Vyšehradom v 2.pol. 12.st.; v 13.st. Praha inštitucionalizované mesto, vznik opevnenia Starého Mesta ako jednotného celku; 1257 založil Přemysl Otakar II. pod Pražským hradom Malú Stranu ako „Nové Mesto pod hradom pražským“, neskôršie aj „Menšie Mesto pražské“ a vytvoril tak mohutný komplex Pražský hrad - Malá Strana - Staré Mesto; počas vlády Karola IV. 1348 založené Nové Mesto pražské; po porážke stavovského povstania 1620 mesto drancované, počas 30.ročnej vojny vpády saského a švédskeho vojska s nasledovným vylúpením Pražského hradu (pozri *rudolfínske zbierky*); po skončení 30.ročnej vojny baroková prestavba mesta; najvýznamnejšie pamiatky z tej doby: Valdštejnský palác, *Klementinum*, kostoly sv. *Mikuláša* na Malej Strane a na Starom Meste, prestavba Strahovského kláštora, Černínsky palác, *Loreta*; posledná tretina 19.st. a zač. 20.st. reprezentatívna novorenesančná výstavba: *SND*, *Rudolfinum*, Národní muzeum; niektoré ďalšie pamiatky: Juditin most (románsky sloh); chrám sv. Víta (gotika), *Karlov most* (gotika), Staromestská radnica (neskorogotická prestavba), Pražská brána, Vladislavský sál (renesancia), Letohrádek kráľovnej Anny (renesancia), Týnsky chrám; pozri *národné kultúrne pamiatky, Praha, hradisko, loreta*

Stredočeský kraj:

Kolín

- mesto s výraznou dominantou kostola (gotický chrám sv.*Bartolomeja*) a s gotickou a barokovou výstavbou; mesto založené pred 1261 Přemyslom Otakárom II. ako *mesto kráľovské*

Kutná Hora

- stredoveké mesto nepravidelného pôdorysu vytvorené zo starších baníckych osád (vznik v 2.pol. 13.st., koncom 13.st. osady so štatútom mesta); výrazný rozvoj najmä v 2.pol. 15.st.; gotický chrám sv. *Barbory*

Juhočeský kraj:

České Budějovice

- mesto pravidelného šachovnicového pôdorysu na sútoku riek Vltavy a Malše; založené okolo 1265 u niekdajšieho hradu ako *mesto kráľovské*; 1528-31 v meste zemné snemy

Český Krumlov

- pôvodné stredoveké *mesto poddanské* vzniknuté pred 1253 v podhradí Vítkovského hradu (1216) spojením osád a novozaloženého mesta kolonizačného typu; v 14.st. sídelné mesto Rožmberkov; od 1494 práva *mesta kráľovského*

Jindřichův Hradec

- mesto založené pri románskom hradu s dochovaným pôdorysom ovplyvneným stykom troch stredovekých obchodných ciest; historické jadro pamiatkovou rezerváciou: mestské opevnenia, hrad prebudovaný na renesančný zámok, gotické, renesančné a barokové domy, kláštor z 2.pol.

14.st.; pôvodné osídlenie okolo hradu pánov z Hradca okolo l.pol.13.st.; osada povýšená na *mesto poddanské* 1293

Pelhřimov

- mesto so vzácné dochovaným stredovekým opevnením a s výraznou renesančnou a neskoro barokovou výstavbou; mesto založené v l. tretine 13.st. ako poddanská trhová osada pražských biskupov, koncom 13.st. *mesto poddanské* v držaní svetských feudálov; od 1596 povýšený na *mesto kráľovské*; pamiatková rezervácia: hradby s tromi bránami, gotický kostol zo 14.st., v 18.st. baroková prestavba

Prachatic

- pôvodne trhová osada pri *Zlatej stezke*, uvádzaná okolo 1086, v držaní vyšehradskej *kapituly*; v 13.st. významné trhové mesto, od 1436 do 1848 v nepretržitej zástave feudálnej vrchnosti (Rožmberkovia, Eggenberkovia, Schwarzenberkovia); stavebná činnosť najmä v 16.st. dala vzniknúť *mestskému historickému jadru*, ktoré vyniká stavbami neskorej gotiky a renesancie

Slavonice

- stredoveké mesto nezvyčajného pôdorysu dvoch námestí; vznik do strážnej hraničnej stanice; sídlisko mestského typu od 13.st. (majetok pánov z Hradca); v 14.st. doložený vedľa kostola panský dom; vrchol rozkvetu mesta v 16.-17.st. (súkenníctvo); stagnácia od 17.st.; pamiatková rezervácia: mestské domy neskorej gotiky vynikajú charakteristickými *klenbami hviezdicovými* (pozri *klenba sklípková*), gotický kostol *Nabebovzatia Panny Márie*, Božieho tela; zvyšky opevnenia

Tábor

- mesto s pravidelným pôdorysom mestského centra a drobné okrajové zástavby obranného charakteru; *mestské historické jadro* na ostrožne nad riekou Lužnicou a Tismenským (Jordánskym) potokom; najstaršie správy z 13.st. (spočiatku panstvo Vítkovcov); po 1268 ovládnuté Přemyslom Otakarom II. (založený hrad *kastelového* typu); v 14.st. doložený hrad Hradište (vlastníctvo pánov z Ústí); 1420 táborská ostrožna ovládnutá *husitmi*, obec 1420-52 jadrom vojensko-politického zväzu husitov; po ich porážke 1436 Tábor vyjednával s cisárom Žigmundom Lucemburkým a získal potvrdenie časti svojich majetkov, 1437 znak a výsady Starého Mesta pražského; nasledovné roky úpadku (1547 za účasť v boji proti Ferdinandovi Habsburgskému, po porážke stavovského povstania 1618-20, počas ročného obliehania Švédmi 1648-49); najvýznamnejšie pamiatky: neskorogotický dekanský kostol, neskorogotická radnica (144-1516) s novogotickou úpravou, pozostatky hradu a mestského opevnenia, neskorogotické a renesančné domy, pútnický barokový kostol z 1701-46

Třeboň

- osada a *hrad vodný* založené Vítkovcami v 13.st.; vo 14.st. už doložený vodný kanál Zlatá stoka; od 1341 štatút mesta a kráľovské léno, od 1376 v majetku Rožmberkov, 1376 s právami *mesta kráľovského*; v 20.rokoch 16.st. prestavba hradu na renesančný zámok, predĺžená Zlatá stoka a budované veľké rybníky; striedanie vlastníkov: Rožmberkovia (od 1376), Švamberkovia (od 1611), Schwarzenberkovia (od 1660); zachovaný renesančný zámok, bývalý *augustiánsky* kláštor s kostolom sv. *Jiljí*, mestské domy a časť opevnenia; nezvyčajné urbanistické riešenie oválneho námestia

Západočeský kraj:

Domažlice

- pôvodne trhová osada, neskoršie *mesto kráľovské*; od 13.st. strážny hrad založený pri bavorskej ceste; v 15.st.dejiny mesta späté s históriou *husitských* dejín (u Domažlic 1431 porážka *križiackej* armády vojskom Prokopa Holého); v 15.-16.st. vlastníctvo panských rodov (Kolovratovia, Švamberkovia); v 17.-18.st. séria požiarov; v 2.pol. 19.st. Domažlice strediskom národného kultúrneho života; pamiatky: výrazná zástavba neskorej gotiky a renesancie

Františkovy Lázně

- klasicistické kúpeľné mesto, ktoré svojimi stavbami je prierezom architektonickej tvorby 19.st.

Horšovský Týn

- pôvodná opevnená osada založená pred 1184 ako sídlo cirkevnej správy; v 13.st. postavený hrad ako sídlo pražského biskupa; mesto založené pri biskupskom hrade (1351-33); významné stavby gotiky a renesancie

Cheb

- jedno z najväčších stredovekých miest; zachovala časť románskeho hradu a vynikajúce stavby stredoveku a renesancie; slovanské hradisko z 9.st., ktoré bolo germanizované v 11.st.; 1061 vznik osady Eger, vo 12.st. zbudovaná cisárska *falca*; 1197 štatút mesta, od 1322 do 1787 Cheb stálou zástavou Českého kráľovstva; 1787 súčasťou Čiech

Loket

- pôdorys mesta daný ulicovým typom *námestia*, ktorému dominuje stredoveký hrad; *mesto kráľovské* s hradom prvýkrát zaznačené r. 1234

Plzeň

- mesto založené na pravidelnom šachovnicovom pôdoryse, *mestské historické jadro* s gotickými, renesančnými a barokovými domami, renesančnou radnicou, gotickým kostolom sv. *Bartolomeja* zo 14.st.; mesto založené okolo 1290 prenesením osídlenia zo Starého Plzenca a čiastočne kolonizáciou

Severočeský kraj:

Kadaň

- mesto založené na šachovnicovom pôdoryse; významné gotické a barokové stavby: gotické mestské opevnenie, radničná veža (okolo 1400), barokové kostoly; pôvodne trhová dedina s hradom (13.st.), prvýkrát doložená 1183; *mestom kráľovským* v 1277, v období 15.-18.st. veľa razy v zástave

Litoměřice

- jedno z najstarších českých miest s vynikajúcimi pamiatkami zo všetkých slohových období; mestské hradby, barokový kostol sv. *Štěpána*, biskupská rezidencia, jezuitský kostol a kolej, gotická radnica renesančne prestavaná, meštianske renesančné a barokové domy; pôvodne slovanské hradisko, 1057 založená kapitula; *mesto kráľovské* od 1219-1228

Terezín

- pevnostné mesto z konca 18.st., jednotnej klasicistickej výstavby; rozsiahla pevnosť zbudovaná 1780-90, jeden z vrcholov *bastionovej sústavy*; 1782 Terezín prehlásený za mesto, 1882 pevnosť zrušená; počas 2.sv.vojny v časti pevnosti (Malá pevnosť) zriadený koncentračný tábor; 1941 celé mesto sa stáva *ghetom* pre židov z celej okupovanej Európy; po vojne pevnosť prehlásená za *národnú kultúrnu pamiatku*

Ústěk

- mesto uličného pôdorysu založené pri stredovekom hrade; zachovaná časť mestského opevnenia, gotický hrad s ranobarokovou prestavbou, barokové kostoly

Žatec

- pôvodne hradisko Lučanov, ovládnuté pravdepodobne v 9.st. Přemyslovcami (v 11.st. ich dočasné sídlo); románska trhová osada založená pri strážnom hrade (12.st., jeden z hlavných hradov *kastelového* typu v Čechách); 1265 Přemyslom Otakarom II. založené *mesto kráľovské* kolonizačného typu; 1639 mesto vypálené Švédmi; pamiatky: románsky kostol Panny Márie goticky rozšírený, s barokovou úpravou; ďalšie kostoly, pôvodné gotické domy, radnica (v 14.st. kupecký dom), zvyšky hradieb

Východočeský kraj:

Hradec Králové

- pôvodné slovanské hradisko (10.st.), v 11.-12.st. stredisko přemyslovskej hradnej správy vo východných Čechách; *mesto kráľovské* založené 1225 pri kráľovskom hrade (nezvyčajný urbanistický útvar s dvoma námestiami); od 2.pol.13.st. venné mesto českých kráľovien (čes. výraz venné - dávané do vena); 1776 premenené na pevnosť (zrušená až v pol.19.st. zrúcaním

hradieb); stredoveká a renesančná výstavba vrátane tehlového opevnenia, na zač. 20.st.realizácia rozsiahleho moderného urbanistického plánu (Gočár, Kotěra)

Jičín

- majetok (st. čes. termín „zboží“) českých kráľovien prvý raz uvedené v 1293; od poč. 14.st. *mesto poddanské* (Vartenberkovci, Trčkovia, Smiřickí); od 1621 zástavné vlastníctvo Albrechta z Valdštejna; jedinečný urbanistický útvar raného baroka vzniknutý na základe veľkoryso koncipovaného stredovekého mesta; pravidelná gotická dispozícia, zvyšky mestského opevnenia, renesančné a barokové domy s podlubňami, renesančný zámok s barokovou prestavbou

Josefov

- neskorobarokná pevnosť (časť mesta Jaroměř) s *fortifikačným* systémom, ktorý v tom čase nemal obdoby vo strednej Európe; vybudovaná 1484-87 počas vlády Jozefa II.

Litomyšl

- pôvodne *hradisko* uvádzané v Kosmovej kronike (981); 1259 mesto, od čias husitského hnutia v zástave (Pernštejnovia, Lobkovicovci, Trautmannsdorfovia); stredoveké mesto uličného typu založené pod stredovekým hradom, dnešným renesančným zámkom (1568-73), renesančné, barokové a empírové domy s podlubňami, radnica

Moravská Třebová

- mesto založené na šachovnicovom pôdoryse s cennou gotickou a renesančnou zástavbou; pôvodný gotický hrad prestavaný na renesančný zámok, renesančná radnica, čiastočne zachované mestské opevnenie

Nové Město nad Metují

- pôvodne *mesto poddanské* založené 1501; počas panstva Pernštejnov a Šternberkov v 16.st. vznik historického jadra; mimoriadny urbanistický útvar vzniknutý dvojistou výstavbou neskorej gotiky a renesancie; zachovaný renesančný charakter *mestského historického jadra* okolo obdĺžnikového námestia a zámku (pôvodný gotický hrad s renesančnou a barokovou prestavbou)

Pardubice

- vznik mesta 1330-40, založené pri gotickom *hrade*; rozkvet v 15.-16.st. počas panstva Pernštejnov; od 1560 majetok českej kráľovskej koruny; po požiaroch 1507 a 1538 rozsiahla neskorogotická a neskoršie renesančná prestavba: gotický *hrad vodný* prestavaný na renesančný zámok s mohutným opevnením

Juhomoravský kraj:

Brno

- stredoveké mesto (od 1243) s členitou zástavbou; od 11.st. sídelný hrad údelných kniežat, sídlo moravského markgrófstva; po 30.ročnej vojne vybudovaná zemská pevnosť Špilberk; vynikajúce architektonické súbory od stredoveku po súčasnosť

Jihlava

- stredoveké banícke mesto založené na pravidelnom pôdoryse s rozľahlým námestím; dodnes zachovaná celistvá zástavba od stredoveku po barok vrátane gotického hradbového okruhu; cirkevné stavby z 13.st., meštianska architektúra zo 16.st.

Kroměříž

- mesto založené pri biskupskom hrade s významnými gotickými a barokovými stavbami; osada uvádzaná už 1107 ako majetok olomouckých biskupov, 1290 povýšená na mesto; barokový zámok s obrazárňou, park, Podzámecká a Kvetná záhrada, početné architektonické pamiatky

Mikulov

- pôvodne trhová osada doložená v 2.pol.12.st.; 1279 povýšená na mestečko vzniknuté v podhradí panského sídla; od konca 13.st. do konca 16.st. v držaní Lichtenštejnov, do 19.st. Ditrichštejnov; zachované významné renesančné a barokové stavby

Telč -

jedno z najkrajších historických miest s najcelistvejšie dochovanou výstavbou neskorej gotiky po barok; mesto vzniklo koncom 13.st. ako pôvodný kráľovský majetok, 1334 v majetku pánov z Hradca; vo 14.st. založený *hrad vodný*, prestavaný v 16.st. na reprezentatívny zámok; od 1602 majetok Slavatov, v 18.st. Podstatští-Lichtenštejnovia; gotický kostol s románskou vežou, renesančný zámok, gotické, renesančné, barokové domy, neskorogotické opevnenie

Znojmo - ranostredoveké mesto s románskou *rotundou* kniežacieho hradu; vo veľkomoravskom období *hradisko*, po prisvojení Moravy k Čechám v poč.11.st. najvýznamnejšia opora opevneného systému na juhomoravskej hranici; znojemský hrad v 11.-12.st. sídlom údelných kniežat spravujúcich južnú Moravu (znojemskí Přemyslovci: Konrádovci); 1226 založené mesto Přemyslom I. Otakarom; pamiatky: zachované početné stavby od stredoveku po barok; domy, systém chodieb a pivníc v podzemí z 15.-17.st., časť opevnenia, románska rotunda s cyklom fresiek znázorňujúcich genealógiu rodu Přemyslovcov

Severomoravský kraj:

Lipník nad Bečvou

- mesto od 1294 (vlastníctvo Jindřicha z Hradce, pánov z Kravař, zo Sovince a z Pernštejna); v dobe 30.ročnej vojny vyplienené Švédmi; pravidelný stredoveký urbanistický útvar s pravouhlým lomeným námestím; dochované početné renesančné domy; mestské hradby z 15.st., renesančný zámok zo 16.st. s barokovou prestavbou

Nový Jičín

- *mesto poddanské* spomínané 1354 (v držaní pánov z Kravař, neskoršie Žerotínov); pôvodný gotický hrad prestavaný na renesančný zámok; mesto založené na jednej z najpravidelnejších pravouhlých urbanistických dispozícií; historická zástavba výrazne ovplyvnená sliezkou renesanciou; renesančné a barokové meštianske domy, zvyšky mestských hradieb

Olomouc

- slovanské *hradisko* už v dobe *Veľkej Moravy*, mestské osídlenie od pol. 11.st.; od 11.-12.st. sídlo přemyslovského údelného kniežata; *mesto kráľovské* od 1253; neskoršie majetok biskupov; jedno z najvýznamnejších moravských miest, dokladajúce svojou výstavbou vývoj od románskych počiatkov až do vrcholného baroka; palácová stavba z 12.-13.st. na severnej strane *dómu* sv. *Václava*, gotické, renesančné a barokové stavby: radnica s *orlojom*, kostol sv. *Mořice*, mestské opevnenie

Příbor

- stredoveké mesto šachovnicového pôdorysu s dominujúcim kostolným okrskom; renesančné a barokové domy

Štramberk

- jedinečný urbanistický súbor ľudových stavieb pod stredovekým hradom (*bergrifový* typ z 1.pol.14.st.); mesto založené 1353; pamiatky: valašské domy a časť mestského opevnenia

mestský folklór - termín užívaný v súvislosti s *dadaizmom* a *pop-artom*, ktoré sa nechávali inšpirovať banálnymi atribútmi mestského všedného života: reálnymi predmetmi ulice, reklamou, seriálmi *comics* a tie spracovávali netradičnými výtvarnými technikami, stierajúcimi tradičné hranice jednotlivých druhov umenia

mestský hrad - *hrad* budovaný v areáli stredovekého *mesta*, s nepravidelným pôdorysom (na mieste nerozparcelovanom) alebo s pravidelným (stredoeurópsky *kastel*); budovaný v mieste najvýhodnejšom na obranu mesta (Kremnica, Banská Bystrica); mestské hrady budované najmä v 14.st.; v ruskom prostredí: *detinec*; porovnaj *kremel'*; pozri *latrán*

T. Janoška: Bratislavský hrad (1925-1935)

J. Kollár: Štiavnický hrad (1930-1935)

mestský kláštor - *kolégium/kolej*

mestský palác - *palác mestský*

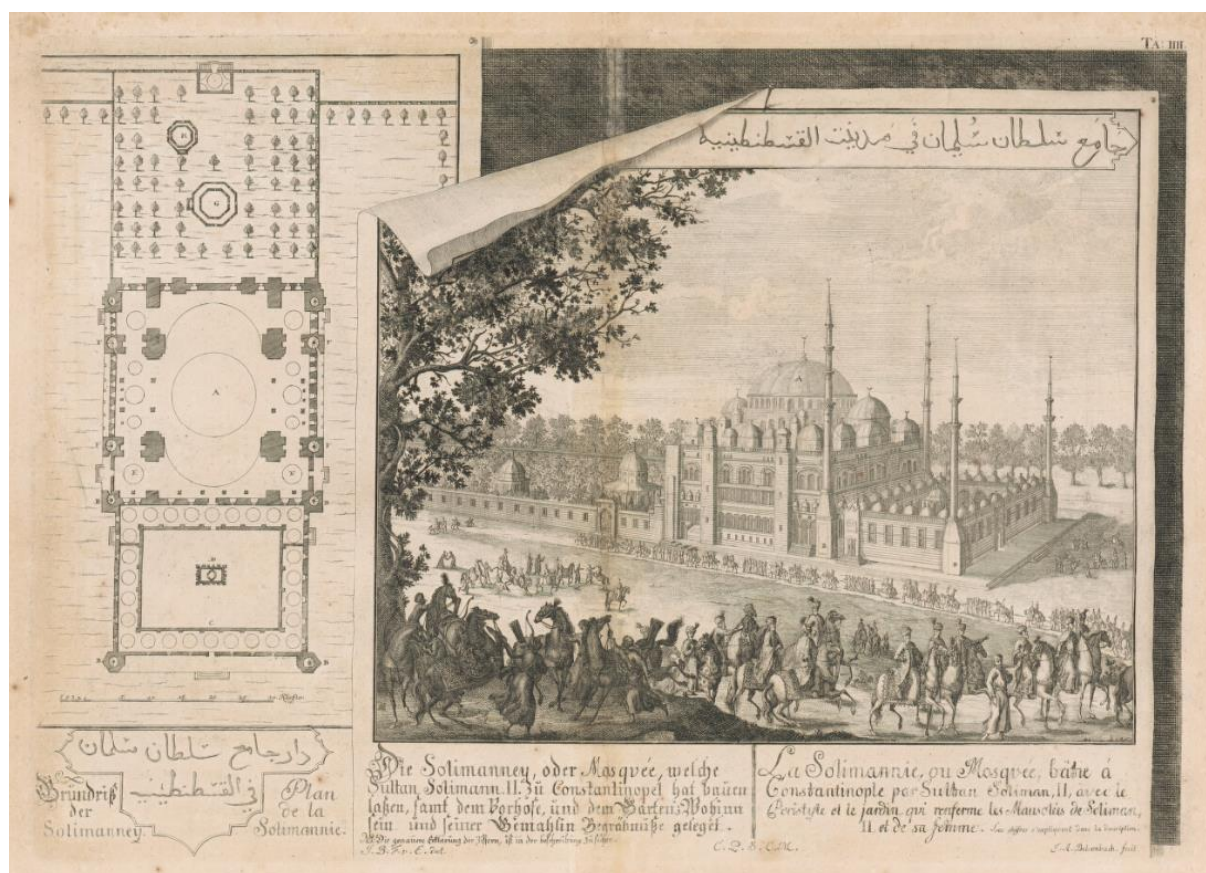
mestský štát - v staroveku pozri *polis*; v novoveku pozri *Vatikan*

mešec - Hall v súvislosti s heslom *lakomosť*: berie na seba podobu ženy alebo príležitostne muža, niekedy so zviazanými očami; jej normálnym atribútom je *mešec*

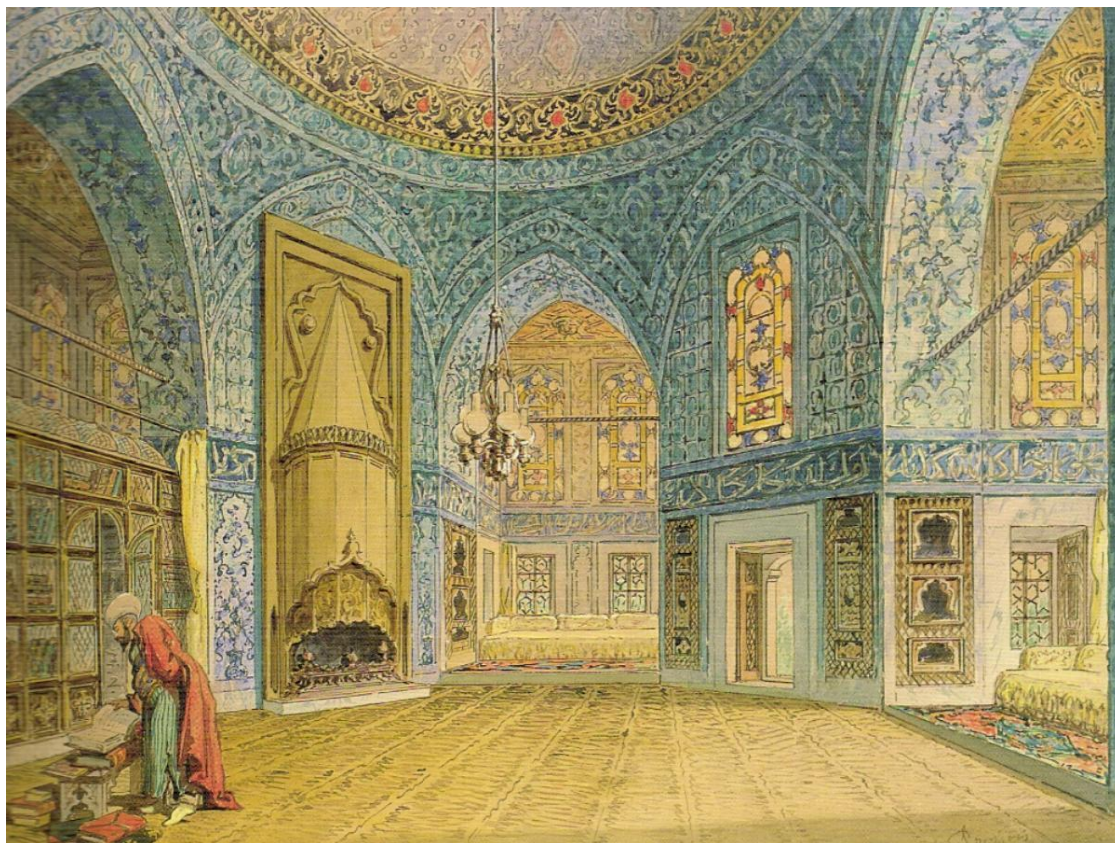
Heinz-Mohr v súvislosti s heslom *obdobia života*: mešec je symbolom päťdesiatročného a šesťdesiatročného muža; pozri *atribúty, symboly, alegórie a prirovnania*; Judáš Inškariotský; *pompadúrka, kabelka*

mešita - *islamský chrám* s kupulovou strechou; miesto spoločných modlitieb a porád muslimských veriacich; mešitu tvorí ohradené miesto - zvyčajne dvor osádzaný stromami a lemovaný *arkádovou ochodzou*, kde je umiestnená studňa pre rituálne omývanie a *minaret*; jednu stranu mešity uzatvára modlitebňa s *nikou* na modlenie (pozri *kibla*), kazateľnica a lóža pre predstaviteľov svetskej moci; k mešite pripojené školy, knižnice, zariadenia pre chudobných a chorých; základný typ *islamskej architektúry* z čias dynastie Umajjovcov (661-750), v ktorých sa začínala formovať islamská kultúra; najväčšiu mešitu dal nedávno postaviť marocký kráľ Hasan II. v Casablance; jej *minaret* meria 200m; pozri *madrasa, mihráb, mimbara, mauzóleum, musala, džamije, íván; náhrobok; sála priečna*

http://viticodevagamundo.blogspot.sk/2011_02_01_archive.html

J. B. Fischer von Erlach, J. A. Delsenbach: Pohľad na Sulejmanovu mešitu v Konštantínopole (lept, 1730)

A. Preziosi: V mešite (19.st.)

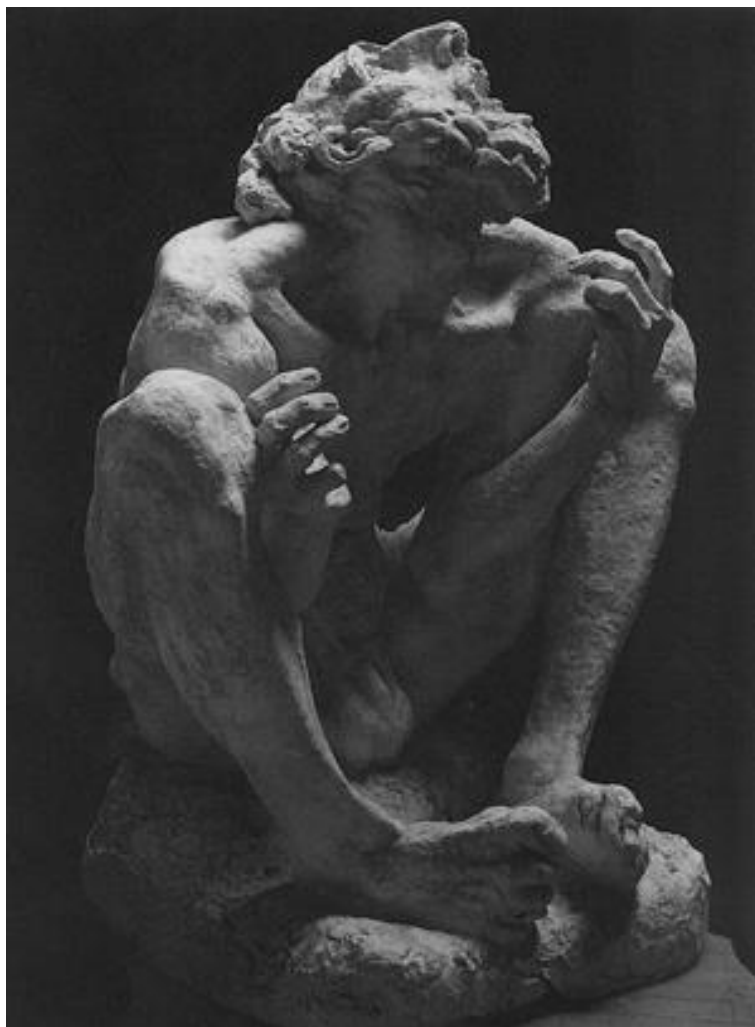
A. Preziosi: Pred mešitou (19.st.)

meštiansky empír - *biedermeier*

meštiansky realizmus - *biedermeier/meštiansky empír*

meštianstvo - pozri *barok*; *benátska škola*

Meštrović Ivan - (†1962); chorvátsky sochár a architekt; známy ako možno najväčší sochár náboženského umenia od *renesancie*

I. Meštrović: Jób (1946)

I. Meštrović: Studňa života (1905)

mešwár - verejný priestor islamského paláca, určený na prijímanie a súdenie poddaných; pozri *islámska architektúra*

meta - v gréckych zloženinách časť s významom za, nad

metafora, metaforika - prenášanie významu na základe vonkajšej podoby, týkajúcej sa tvaru, farby, umiestnenia, rozsahu, funkcie; metaforičnosť sa výrazne uplatňuje napr. v *barokovom umení* alebo v novodobých výtvarných smeroch (*surrealizmus* a d.); pozri *Kristus poveruje Petra/ Odovzdanie kľúčov Petrovi; kniha-objekt*

metafyzika - vo filozofii: náuka o bytí (pôvodne meno Aristotelovho spisu, v ktorom hovorí o bytí ako bytí, o jeho prvých princípoch a najvyšších príčinách; gréc. filozof Aristoteles zo Staigery 384-322 pr.Kr.); v novodobom filozofickom význame je metafyzika náukou o mimozmyslovom poznaní podstaty jestvovania; meta v zloženinách znamená za, nad, fyzika znamená náuku o zákonitostiach hmotného sveta; pozri *idea 3; novoplatonizmus*

metafyzická maľba - tal. *pittura metafisica*; maliarský názor z 1910-15 v Paríži ako reakcia na *futurizmus*; neskoršie rozvíjaný najmä vo Ferrare; hl.orgán revue *Valori plastici*; metafyzická maľba vyjadrovala nostalgiu po *antike*, sen, tajomstvo a melanchóliu; je *maľbou* imaginatívnou, fantastickou, založenou na nezvyčajných asociáciách a kumulácii tajomstva, ktoré posilňujú emotívny náboj diela; vypätá atmosféra s prázdny miestami a prázdny tvármi sa ponáša na sen, v ktorom sa dívame za veci (pozri *manichino*); zakladateľom Chirico; metafyzická maľba končí počiatkom 1.svetovej vojny; po vojne na ňu nadväzujú *surrealisti*, ale zavrhnú jej mystičnosť; reakciou na metafyzickú maľbu bola v nemeckom prostredí po 1.svetovej vojne *nová vecnosť*;

http://it.wikipedia.org/wiki/Pittura_metafisica

http://en.wikipedia.org/wiki/Metaphysical_art

Baleka: odvodené od metafyziky, čo v novodobom filozofickom výklade znamená náuku o mimozmyslovom poznávaní podstaty jestvovania > meta – „za, nad“, fyzika – „náuka o zákonitostiach hmotného sveta“; metafyzická maľba v novodobom maliarstve predstavuje klasicisticky orientovaný smer, sústredený na obrazné podanie nemenného a ľudským zmyslom skrytého významu vecí a javov, ktorý je osvojiteľný iba intuíciou a nie rozumom; smer mal úzku základňu stúpcov a vznikol na základe programového odmietania *futurizmu*, *kubizmu* a ďalších smerov, ktoré boli zamerané na poznávanie objektívnej skutočnosti; metafyzická maľba nikdy nedosiahla a ani sa neusilovala o vyhranený program; prvé východiská v tvorbe G.de Chirica

(1911-1945), ktorý bol inšpirovaný maliarskou tvorbou Böcklina a H.Rousseaua, filozofickými názormi A.Schopenhauera a F.Nietzscheho a básnickým dielom S.Savinia; smer zdôrazňoval hmotnosť vecí (objem, modeláciu, tieň, začlenenie do priestoru); veci a ľudia nadobúdajú v dielach hlbšie, tajomné, magické, poetické a symbolické významy, sú začlenené do pravej = nemennej a stálej skutočnosti; obraz je konštruovaný a podstatnou jeho zložkou je *perspektíva*, ktorá napomáha silne iracionálnemu pocitu (výjavy pustého mesta, najmä ferrarských námestí: ich monumentálna architektúra a sochy); perspektíva a geometria všeobecne mali pre maliarov univerzálnu platnosť a podriaďuje sa jej tak architektúra ako človek (priamky, krivky, meračské tvary, fyzikálne modely, prázdne priestory ulíc, námestí aj interiérov vyvolávajú pocit osamotenosti, záhady, snu, ktorými preniká melanchólia, vychádzajúca z jestvovania vecí vyňatých z bežného prostredia; obrazovému svetu zodpovedali poetické a záhadné názvy diel, zdôrazňujúce, že obraz neodráža skutočnosť poznateľnú zrakom; vedľa vecí dôležitým prvkom bol *manichino*, *figurína* zosobňujúca odcudzeného, osamoteného a neslobodného človeka, zmechanizovaného technickou civilizáciou > túžba po plnej ľudskosti v metafyzickej maľbe viedla k nostalgickým návratom do *antiky* (jej odkaz hľadaný v talianskom *quattrocentu*); tlačovou základňou smeru časopis *Valori plastici*; metafyzická maľba vyvrcholila okolo 1920 (nakrátko sa k nej pripojil G.Morandi) a odoznela v I.pol.20.st.; nikto iný sa k nej nepripojil, ani sa nepreniesla do inej krajiny; ovplyvnila však *novú vecnosť* v Nemecku, taliansku *novú objektivitu* (pozri *nuova oggettività*), inšpirovala povojnový *dadaizmus* a silne ovplyvnila *surrealizmus*; vplyv aj v dielach Giacomettiho, J.Zrzavého, P.Delvauxa; pozri *nová vecnosť*; (C.Carrá, F.Casorati, G.de Chirico, M.Sironi, G.Severini, G.Morandi); pozri *Novecento italiano*

tzv. metafyzická škola/scuola metafisica - hnutie založené talianskym maliarom gréckeho pôvodu Giorgiom Chiricom, jeho bratom spisovateľom a skladateľom Albertom Savinim, talianskym pôvodne futuristickým maliarom Carlom Carrá a taliansky básnikom a maliarom Fillipom de Pisis; väčšina myšlienok metafyzickej školy sa odvíjala od teórií nemeckých filozofov Arthura Schopenhauera, Fridricha Nietzscheho a Otto Weiningeru; Schopenhauerova idea intuitívnych vedomostí, Nietzscheho teória záhad a Weiningerov pojem geometrickej metafyziky si získali všetkých maliarov metafyzickej školy a stali sa súčasťou ich umeleckých zásad; významnú podporu metafyzickým maliarom poskytol francúzsky básnik, teoretik a kritik umenia Guillaume Apollinaire, ktorý ako prvý roku 1913 použil meno metafyzický pre Chiricov obraz; v tomto období sa Apollinaire zaujímal o orfizmus a niektoré orfistické témy (spasiteľská úloha umenia, umenie ako mystická a tajomná aktivita), čo sa dá nájsť v prácach metafyzickej školy; metafyzická škola neprežila rok 1920, kedy sa skupila rozštiepila v dôsledku ostrého sporu medzi Carlom Carrá a Giorgiom de Chirico o to, kto vlastne hnutie založil; aj keď metafyzická škola trvala iba krátko (do roku 1920), inšpirovala členov skupiny *Novecento italiano* (Felice Casorati, Mario Sironi), George Grosz (*nová vecnosť*), Oskar Schlemmer (*Bauhaus*), Max Ernst (*surrealizmus*)

metaglia - tal. názov pre medailu

metal - v *zlátení* náhradný kov pre pozlacovanie; žltý kov nahrádza zlato *plátkové* a hliník nahrádza striebro; hovoríme o *zlátení metalom*

metalikovia - z lat. metallum – „kov“; v súčasnej medzinárodnej *plastike* sochári (pozri *sochárstvo*), ktorí sa venujú kovovým plastikám, vznikajúcim liatím (pozri *lejárstvo*, *odlievanie do bronzu*), kovaním (pozri *kováčstvo*), tepaním (pozri *kovotepectvo*), *montážou*, a ď. postupmi (pozri *umelecké opracovávanie kovov*, *liatina*, *liatina umelecká*); v rôznych prúdoch rozvíjané podnety klasického moderného sochárstva, *konštruktivismu*, *futurizmu*; iné smery ťažia z povedomia prvotných fyzických a duchovných skúseností človeka so železom > tvarové problémy riešené na pozadí existenciálnych úvah (L.Fontana, Vl.Škoda), osobných mýtov (J.Beyus), úvah o hudobnom tóne (pozri *sound-sculpture*) a farbe (R.Serra, R.Rabinowitch); pozri *liatina*

metalové zlátenie - Baleka: forma *olejového zlátenia*, v ktorom je na *mixtion* nanášaný iný kov ako zlato *plátkové* (žltý kov nahrádza zlato, hliník nahrádza striebro); kladenie *metal* má rovnaký postup, metal však nemá trvanlivosť ako drahý kov; pozri *musívne zlato*

metametrické farby - farby metametrické

metamorfóza - 1. v *mytológii* premena človeka alebo boha v živočícha (Zeus na *kukučku*, *supa*, jalovicu; *Arachné* v *pavúka*, *Minyadés* v *netopiera*, *Ytys* v *dudka*, *Filomélé* v *lastovičku*, *Prokné* v *slávika*, *Kallistó* a *Arkás* v *medvedicu* a *medveďa*, *Plejády* v *holubice*, *Hekabé* vo *fenu*, *Talos* v *cíbika*, *Kyknos* v *labuť*); v rastlinu (*Dafné* vo *vavrín*, *Narkissos* v *kvet narcisu*, *Heliady* v *topole*, *Leukotea* v *tymian*, *Klytia* v *slnečnicu*, *Kyparrisos* v *cyprus*, *Filemon* a *Baukida* v *stromy*); v predmet (*Niobé*, *Fineus*, *Atlas*, *Polydektes* v *kameň*; Zeus v *zlatý dážď*); v *slovanskej mytológii* pozri *vodník*; v *súhvezdíe* (*Kassiopeia*, *Andromaché*, *Androméda*, *Perseus*, *Kallistó*, *Arkás*, *Kéfeus*,

Orión, Plejády, rak; rastliny v nerast (riasa, *koral* v kameň); pozri *hviezda*), alebo naopak (*Deukalion a Pyrrha* hádzali kamene a založili nové pokolenie ľudstva po *potope*; *Kadmos* zasial zuby posvätného *hada* a vzišli z nich bojovníci /*dračia siatba*/; v *aztéckej mytológii* pozri *Cihuacoatl*; v *gréckej mytológii* *Prométheus* a ďalej pozri *mýty stvoriteľské*); premena vecí v súhvezdie (*Ariadnina* korunka hodená *Dionýzom* na nebesá, mlieko *Héry* kvapkajúce na zem premenené v Mliečnu dráhu, loď *Argo*), krv *Medúzy* dala vzniku *koralu*, *hadom*, *Pegasovi*; pozri *Zeus*, *Dionýzos Zagreba*, *Fantasos*, *Salamander*; *straka* (Biedermann); porovnaj *theriomorfizmus*; *Maliarova biblia*; *Kuan-jin* (Eberhard); *grécka mytológia (premeny)*

2.*Premeny* (lat. *Metamorphoses*): dielo rímskeho básnika Ovídia (43pr.Kr.-18.po Kr.); 250 bájí a nedokončená báseň *Fasti* (*Kalendár*) o obradoch, zvykoch a rímskych sviatkoch (dielo prerušené vyhnanstvom); pozri *veky ľudstva*; *Premeny čiže Zlatý osol*; *dielo literárne*; *škovránok* (Biedermann)

Metamorphoses - lat. – „Premeny“

http://cs.wikipedia.org/wiki/Publius_Ovidius_Naso

http://es.wikipedia.org/wiki/Las_metamorfosis

[http://es.wikipedia.org/wiki/Categor%C3%ADa:Metamorfosis_\(Ovidio\)](http://es.wikipedia.org/wiki/Categor%C3%ADa:Metamorfosis_(Ovidio))

1.dielo rímskeho básnika Ovídia Nasa (†18); pozri *Propetida*; *J. W. Baur*

2. *Beliana*: román neskoroantického rímskeho spisovateľa Lucia Apuleia z Madaury; román je známy pod menom *Premeny čiže Zlatý osol* a jeho hrdinom je mladík, ktorý sa chcel dať premeniť na vtáka, ale omylom sa zmenil na somára, až pokým mu bohyňa *Izis* nevrátila ľudskú podobu; súčasťou románu je aj rozprávka *Amor a Psyché* (pozri Hall: *Kupido*); pozri *dielo literárne*; *Ovide moralisé*

P. da Cortona (rytec) podľa neznámeho autora: Premena Florilla a Melissa na kvety a včely (17.st.)

C. Van de Passe: Alemene (rytina zo série Ovídius: Metamorfózy, 16.-17.st.)

C. Van de Passe podľa M. de Vos: Venuša a Adonis (rytina zo série Ovídius: Metamorfózy, 16.-17.st.)

metanarácia - z gréc. meta – „nad“ + lat. narratio – „vyprávanie“; slovensky tiež „veľké vyprávanie“, čo znamená celkový, všetkozahrnujúci príbeh, ktorý vysvetľuje a súčasne legitimuje podobu i zložky určitej kultúry; pojem metanarácia, ktorý je kľúčovým pojmom postmoderny, zaviedol francúzsky

filozof Jean-Francois Lyotard; podľa neho každá kultúra potrebuje zložky a rysy vyložiť a obhájiť tým, že ich zaradí do svojho „veľkovyprávania“, ktoré im dávajú zmysel a ktoré všetci účastníci znajú a uznávajú; metanaráciou dejín spásy a kresťanských pojmov sú inštitúcie, obrady a pod., ktoré sa zdôvodňujú a dostávajú zmysel tým, že sa uvedú do nejakého vzťahu k tomuto príbehu; metanaráciou marxizmu je triedny boj, preto marxistické pojmy, inštitúcie a pod. dostávajú zmysel i oprávnenie tým, že sa ukáže ich vzťah k triednemu boju; metanarácia je teda všeobecné vlastnenie vyprávania o minulom, ktoré dáva zmysel i oprávnenie súčasnému, prítomnému; Lyotard kritizoval práve túto legitimizujúcu, zdôvodňujúcu funkciu metanarácie, ktorá má podľa neho sklon k totalite; tiež bol presvedčený, že práve postmoderná kritika a dekonštrukcia znamená koniec všetkých metanarácií, ktoré strácajú schopnosť dávať zmysel; je však otázka, či sa kultúry môžu vyjadrovať a identifikovať nejako inak než symbolickým vyprávaním; francúzsky filozof Paul Ricoeur sa naopak domnieva, že ak sa majú ľudia so svojou kultúrou identifikovať, potrebujú k tomu práve vyprávanie, ktoré im umožní vzťah aj k ich spoločnej histórii; pre české národné obrodenie boli takým vyprávaním najprv Rukopisy kráľovedvorský a zelenohorský, neskoršie trebárs Jiráskove Staré povesti; dalo by sa povedať, že pre rad súčasných vied je takým vyprávaním evolúcia

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Metanarace>

Metatron - www: nebeský kancelár (posol), podľa niektorých nižšia forma *Jahveho*, podľa iných dokonca sám Boh Otec; berie na seba úlohu pri "žatve duší" (*Poslednom súde* ?) priamo z nebeského miesta (trónu); Metatron je najvyšším anjelom (pohybuje sa v najvyššej t.j. hierarchii, je kniežat'om *cherubínov*, t.j. prvým medzi cherubínmi) okrem svojho brata Sandalfana; svoju úlohu hrá Metatron aj pri ukončení „ľudskej obety“, preto ho nachádzame stojaceho pri *Abrahámovi* (zadržal jeho ruku, keď chcel obetovať *Izáka*); okrem týchto úloh má Metatron za úkol inštruovať duše predčasne zomrelých detí; pozri *nebeské sféry*, *anjelský chór*, *hierarchia nebeská*

www: Metatron v preklade znamená Boží hlas; je kniežat'om *archanjelov*, prvým kniežat'om; patrí do rodu (sféry) *cherubínov*; zastáva úlohu Božieho posla

-schéma nebeskej hierarchie pochádza od údajne prvého biskupa v Aténach *Dionysia Aeropagitu* (okolo 500po Kr.), ktorý v nej položil základ stredovekých predstáv o sféricky členenej štruktúre vesmíru a teologicky ju zdôvodnil

Heinz-Mohr v súvislosti s heslom *anjel*: predstava anjelských hierarchií má svoje korene v mimožidovsky ovplyvnenej neskorozidovskej teológii a dostáva sa jej perfektného systematického spracovania v diele „Nebeská hierarchia“ Pseudodionýza Aeropagitu (6.st.); tieto anjelské chóry sa často objavujú v kresťanskom umení, najmä v pravoslávnom, ktoré zvlášť podtrhuje účasť umenia na nebeskej liturgii

meteority - v staroveku považované za *nebeské kamene*, ktoré prileteli nebeskou branou ako posolstvo z iného sveta; alebo sväté *kvetiny*, prichádzajúce z hlbín vesmíru; pozri čierny kameň v *Kaabe*, indické *hadie kamene*, keltské *dolmeny*, kult *Magna Mater deum Ida/Veľká matka idská* uctievanej v podobe meteoritu, privezeného z hlavného kultového strediska, maloázijského Pessinuntu vo *Frýgii*

Eurotelevízia: najstarší známy meteorit na svete dopadol r. 1442 na nádvorie hradu Loket v Čechách (pozri *pamiatky*); váži 107kg a má meno „zakliaty kastelán“, preto lebo podľa povesti naň sa naň premenil krutý pán, keď ho prekliala chudobná žena; v 19.st. bol loketský meteorit rozdelený na niekoľko častí, najväčšia sa nachádza dnes v múzeu vo Viedni, ďalšia v *Národnom múzeu v Prahe*

pozri *zvonček Dilbu*

meter/metro - gréc.; v zloženinách prvá časť s významom:

1.miera, *meter*

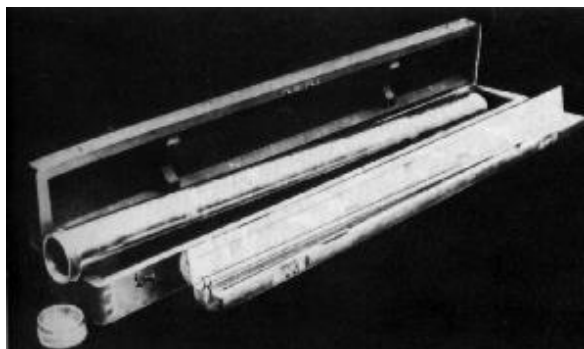
2.maternica, matka; pozri *metropola*; *metrón*

meter - základná jednotka metrickej sústavy, definovaná ako desať milióntina zemského poludníka; na našom území zavedená od 1876; medzinárodný prototyp metra je z platino-irídiovej zliatiny a je uložený v Medzinárodnom ústave pre miery a váhy v Sevres pri Paríži; slovenská kópia tohto

prototypu sa nachádza v Slovenskom meteorologickom ústave v Bratislave, nepoužíva sa a má iba historickú hodnotu; od 1983 sa prijala nová definícia metra pomocou prechodu svetla vo vákuu, pri ktorom sa vychádzalo z hodnoty rýchlosti svetla; podľa tejto definície je meter dĺžka dráhy, ktorú prejde svetlo vo vákuu za $1/299\,792\,468$ sekundy; pozri *miery historické*

-roku 1790 na návrh francúzskeho Národného zhromaždenia bola zostavená medzinárodná vedecká komisia, ktorá dostala za úlohu vybrať a definovať novú jednotku miery; po dlhých sporoch bola nakoniec určená dĺžka jednej desaťmilióntej časti zemského kvadrantu (kvadrant = dĺžka poludníka Zeme medzi pólom a rovníkom, t.j. $1/4$ obvodu Zeme v smere poludníka); potrebné merania zemského kvadrantu boli prevedené *peruánskou siahou*; názov meter navrhol francúzsky matematik a astronóm Jean Charles Borda podľa gréckeho slova *metron* = miera; vo Francúzsku bola jednotka meter zavedená zákonom 1795; bol vytvorený prototyp z platiny v podobe tyče o obdĺžnikovom priereze; roku 1797 tento prototyp uložili do štátneho archívu v Louvre a v roku 1799 bola zákonom stanovená definitívna prevodová hodnota pre staré francúzske miery: $1\text{m} = 443,295\,938$ (parížskych) čiarok peruánskeho siahu; to všetko za teploty $16,5$ stupňov Celzia alebo 13 stupňov Réamura; neskôr sa ukázalo, že ani táto hodnota nemá potrebnú presnosť; tak bola stará definícia opustená a nahradená novou mierou, ktorá umožňuje presnejšiu reprodukciu prototypu metra uloženého v archíve Medzinárodného ústavu pre miery a váhy v Sevres pri Paríži; sevrésky prototyp ale slúžil a bude ešte dlho slúžiť ako vzor pre výrobu kópií, z ktorých sa odvodzujú všetky vyrábané meradlá v jednotlivých krajinách používajúcich metrickú sústavu; nakoľko je tento prototyp uložený v archíve, hovorí sa mu niekedy tiež *archívny meter*; zatiaľ poslednú podobu získal meter roku 1886; tvorí ho platinoiridiová tyč v tvare H, na ktorej je dvoma vrypami vyznačená vzdialenosť 1m ; podľa tohto prototypu bolo vyrobených 40 rovnakých tyčí; táto praktická definícia sa ukázala časom nedostatočná; roku 1960 sa prišlo k novej definícii: meter = $1\,650\,763,73$ násobku vlnovej dĺžky žiarenia šíriaceho sa vo vákuu, ktoré prislúcha prechodu medzi energetickými hladinami $2p_{10}$ a $5d_5$ atómu kryptónu 86; rozhodujúcu úlohu pri definícii tohto metra hrá spektrálna čiara oranžovej farby, a preto sa novo definovanému metru niekedy hovorí oranžový meter; pozri *miery historické*

meter archívny - prototyp metra v podobe plochej kovovej tyče uchovávaný v archíve Medzinárodného ústavu v Sevre pri Paríži; pozri *miery historické*

Meter Deu - gréc. μητηρ/mitter – „matka“; ikonografický typ Márie na tróne bez koruny a klenotov; *byzantské umenie*; pozri *ikona*

meter oranžový - populárny názov metra novo odvodeného z dĺžky žiarenia šíriaceho sa vo vákuu; *spektrálna čiara* žiarenia má oranžovú farbu; pozri *meter*, *miery historické*

Metis - v gréckej mytológii dcéra *Titána Okeána* a Titánky *Tethys*

<http://it.wikipedia.org/wiki/Metide>

metla, viazanie metiel - metla a viazanie metly s objavuje v námetoch *Bičovanie Krista*; Kristus je bičovaný nielen bičom, ale aj metlou; preto sa metla objavuje aj medzi *pašiovými nástrojmi*

-metla je jeden z atribútov *bláznov*

Blázon s knihami (drevoryt knihy Sebastiana Branta: Lod' bláznov, 1497)

H. Wierix: Bičovanie (16.-17.st.)

Ch. van Sichem II : Kristus, kalich utrpenia a pašiové nástroje (drevoryt, 17.st.)

Neznámy spišský maliar (pôvodne Neznámy maliar): Predela Oltára sv. Anny zo Spišskej Novej Vsi (Muž bolesti, 1500)

L. van Leyden: Muž bolesti (rytina, 1517)

A. R. Mengs: Bičovanie Krista (1769)

J. J. van Vliet: Viazanie metiel (1635)

Metod - pozri *Cyril a Metod*

Metod z Olympu - (†311); biskup, cirkevný spisovateľ a mučeník; málo správ sa dochovalo o živote tohto prvého systémového odporcu *Origena*; *Eusébius z Cesarey* ho nespomenul zrejme pre rozdielny názor na *Origena*; prvé správy zanechal *Hieronimus*; podľa neho Metod bol biskup v Olympos v Lycii a neskôr biskup Tyru počas prenasledovania Diokleciána a zomrel ako mučeník; pozri *kresťanskí svätci*

https://en.wikipedia.org/wiki/Methodius_of_Olympus

M. Wolgemut, W. Pleydenwurff, H. Schedel: Metod (Norimberská kronika, 1493)

metóda - *postup*, spôsob založený na plánovitosti

metóda analytická - pozri *pamiatková starostlivosť*: *analytická metóda*

metóda kontinuálna - *kontinuálna metóda*

metóda konzervačná - pozri *pamiatková starostlivosť*: *konzervácia pamiatky*

metóda preventívna ochranná - pozri *pamiatková starostlivosť*: *preventívna ochranná metóda*

metóda puristická - pozri *pamiatková starostlivosť*: *puristická metóda*

metóda regeneračná - *regeneračná metóda*

metóda rekonštrukčná - *rekonštrukčná metóda*

metóda syntetická - pozri *pamiatková starostlivosť*: *syntetická metóda*

metóda warburgovská - *metóda warburgovská*

metópa - gréc. metope – „medzipolie“; obdĺžniková alebo štvorcová *doska* antického chrámového vlysu, nachádzajúca sa medzi *triglyfmi*; bola bez ozdôb (*korintské kladie*) alebo zdobená maľovanými alebo reliéfnymi figúrami z mytologických výjavov (*metópovým reliéfom*; *dórske kladie*); staršie chrámy s metopami z pálenej hliny, zdobené maľbou (Thermos); pozri *búkranion*; *grécke chrámy*

<http://it.wikipedia.org/wiki/Metopa>

metópový reliéf - štvorhranné reliéfové dosky *architrávu* dórskeho chrámu; umiestnené pod odkvapovým žľabom; pozri *dórsky poriadok*, *grécke chrámy*

metresa - pozri *kurtizána*, *prostitútka*

A. de Creuse: Madame du Barry

F. Boucher: Madame de Pompadour

P. Mignard: Madame de Montespan

Autor nezistený: Louise De La Valliere ako Diana

metro - elektrizovaná podzemná rýchlodráha hromadnej premávky vo veľkých *mestách* nekrižujúca sa s žiadnou inou komunikáciou; trasy mesta sa budujú v podzemí, čo umožňuje nenarušiť historické časti mesta a nekomplikuje povrchovú premávku; anglické metro 30.rokov: pozri *amsterdamská škola*; parížske metro pozri *secesia*; newyorské metro pozri *graffiti*

metrón - grécke slovo pre *mieru*; od tohto slova odvodil francúzsky matematik a astronóm Jean Charles Borda názov *meter*

metropola -1.starogrécky štát; pozri *Atény*

2.arcibiskupstvo

3.hlavný *chrám* arcibiskupstva; pozri *chrám kresťanský*

4.veľké, zvyčajne hlavné *mesto* ako centrum určitej oblasti; napr. Paríž, kultúrne centrum 19.st.-20.st. (pozri *impresionizmus, fauvizmus, kubizmus, parížska škola*)

metropolis - tretie štádium mestského osídlenia v urbanistickej teórii *ekistiky*; územne náročná koncentrácia, typická prelínaním s okolnými oblasťami a postupnou štrukturálnou dezorganizáciou; pozri *polis*, *dynapolis*; *urbanizmus*

Metropolitan museum of Art (v New Yorku) - založené 1870 skupinou newyorských občanov; od 1880 v novej budove na Piatej avenue (arch. Hunt); zbierky od počiatkov po súčasnosť; významný súbor amerického umenia; z najvýznamnejších diel európskych maliarov: F.Halls, Bruegel, El Greco, Raffael; bohato zastúpené francúzske maliarstvo; pozri *Paridov súd*; *Amor a Psyché*; *Iason a drak*; *Belles heures Jeana de France, duc de Berry*; *múzeum*

metská škola - škola *knižnej maľby/iluminácie* z čias *Karola Veľkého* (pozri *karolínske umenie*); z jej dielne vyšiel rukopis: *sakramentár arcibiskupa Droga*; pozri *Metz*

Metsu Gabriel -

<http://about-artart.livejournal.com/1537188.html>

G. Metsu: Poľovníkov darček (1650-1660)

G. Metsu: Žena pri jedle (mačacie raňajky, 1660-1667)

G. Metsu: So die alten sungen, so pfeifen die jungen (17.st.)

Metsijs Cornelis - *Massijs Cornelis*

Metsys Cornelis - *Massijs Cornelis*

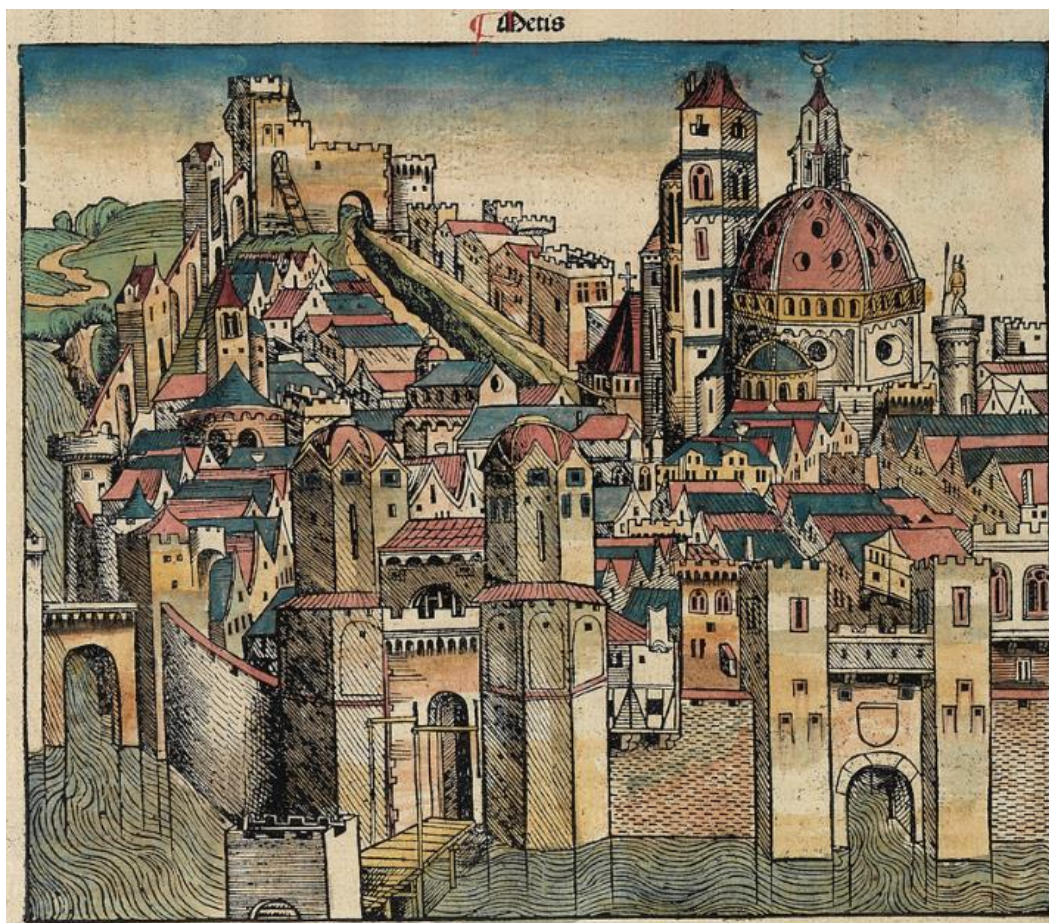
Metsys Quentin - *Massys Quentin*

Mety - český výraz pre Metz

Metz - mesto v severovýchodnom Francúzsku, hlavne mesto regiónu Lotrinsko a departementu Moselle; leží na sútoku riek Mosela a Seille; názov mesta je odvodený od mena galského kmeňa Mediomatrickov; po dobytí Rimanmi sa Metz pod názvom Divodorum Mediomatricorum stalo jedným z predných miest *Galie*, s viac obyvateľmi než mala Lutetia (dnešný Paríž), bohatým vďaka exportu vína; na začiatku stredoveku bolo Metz hlavným mestom kráľovstva Austrázia; z mesta pochádza dynastia Arnulfovcov, alebo Karolovcov; pozri *metská škola*; *Francúzsko*

<http://sk.wikipedia.org/wiki/Metz>

<http://www.flickr.com/photos/28433765@N07/8449384055/in/photostream/>

M. Wolgemut, W. Pleydenwurff, H. Schedel: Metz (kolorovaný drevoryt, Norimberská kronika, 1493)

Metuzalem - Matuzalem

„metuzalemský strom“ - borovica ostitá

Metzinger Jean Dominique Antony - (†1956); francúzsky maliar, teoretik, spisovateľ, kritik a básnik; jeho rané diela ovplyvnené *neoimpresionizmom* - G. Seurata a H.-E. Crossa; v období 1904-7 pracoval v štýle *fauvizmu*; od 1908 priamo zapojený do hnutia *kubizmu*; spolu s A. Gleizesom napísal prvý text o kubizme; spoločne s A. Gleizesom zakladajúcim členom skupiny *Section d'or*

http://en.wikipedia.org/wiki/Jean_Metzinger

https://en.wikipedia.org/wiki/Soldier_at_a_Game_of_Chess

J. Metzinger: Baletka v kaviarni alebo Tanečnice v kaviarni (1912)

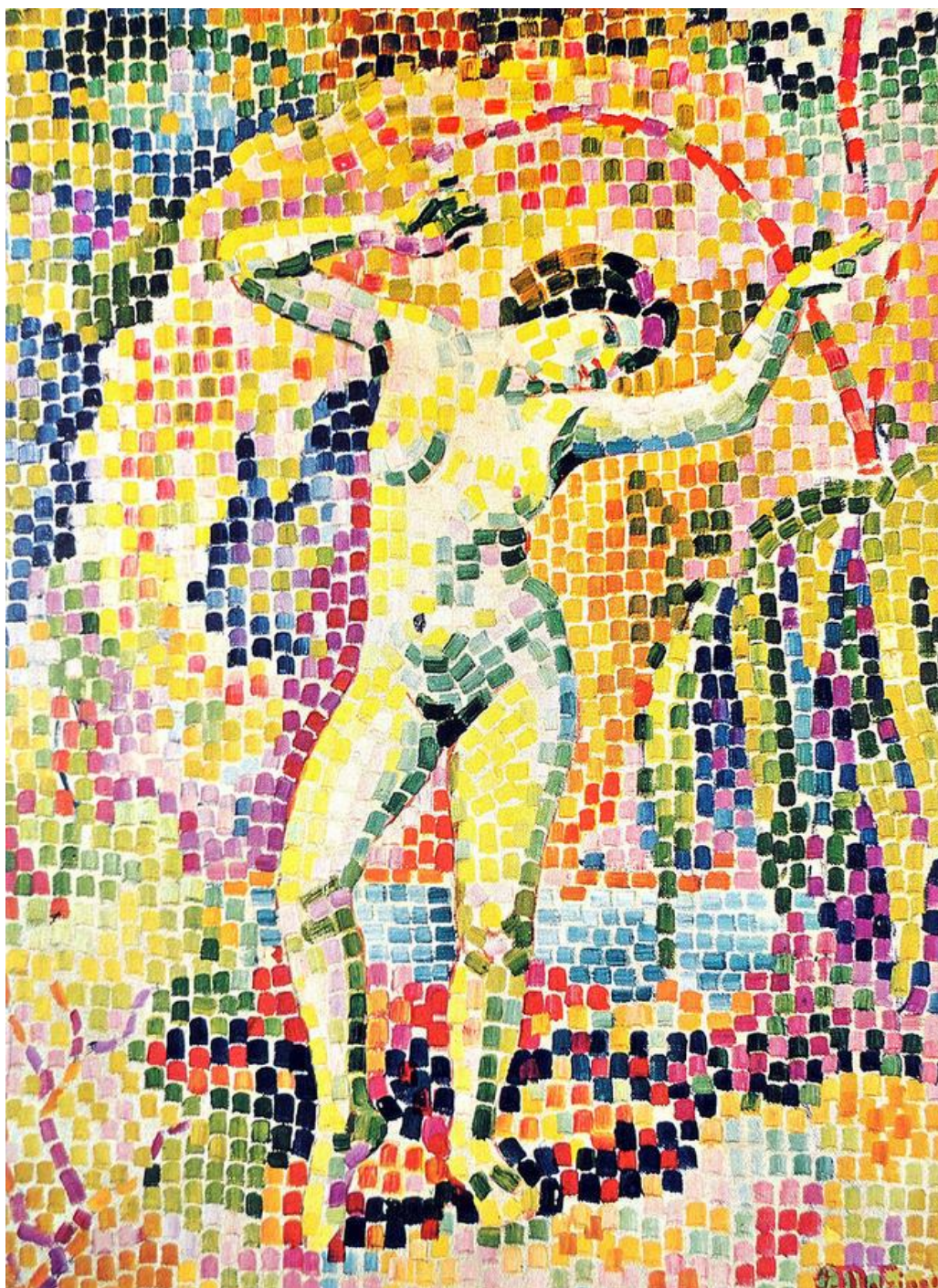
J. Metzinger: Max Jacob (1913)

J. Metzinger: Vojak pri šachovej hre (olejomaľba, 1915-1916)

J. Metzinger: Vojak pri šachovej hre (1915)

J. Metzinger: Tanec bakchnatky (1906)

Metznerbund - celým názvom (Verein deutscher Kunstschafter in Böhmen-Metznerbund); tiež Metznerov zväz; nemecký umelecký spolok v Československu v 1920-1945; pozri *Prager Sezession*, skupina

<http://abart-full.artarchiv.cz/dokumenty.php?IDdokumentu=70600>

Meulener Pieter - (†1654); tiež Meulenaere alebo *Molenaer*; *flámsky* maliar bitiek (pozri *bataillisti*); pozri *Bitka pri Lützene*

http://de.wikipedia.org/wiki/Pieter_Meulener

P. Meulener: Gustav Adolf v bitke pri Lützene 16. 11. 1632

P. Meulener: Bitka pri Nördlingenu II (1634)

Meurs Jacob van - (†1680); slávny holandský vydavateľ, kníhkupec, rytec portrétov a rytec v Amsterdame počas 17.st.; publikoval niekoľko diel o histórii Amsterdamu a severnej republiky; neskôr o svojej kariére, van Meurs dosiahol niekoľko dôležitých úspechov s predajom kníh o Číne, Japonsku, Afrike a Amerike; pracoval spoločne s takými súčasníkmi ako John Nieuhof (†1672), Olfert Dapper (†1689) a Arnoldus Montanus (†1683); pozri *holandskí rytci*

http://nl.wikipedia.org/wiki/Jacob_van_Meurs

https://www.google.sk/search?q=Jacob+van+Meurs&espv=2&biw=1852&bih=995&tbm=isch&tb_o=u&source=univ&sa=X&ei=kdVkvZYvNYmmsAG9IILYDA&ved=0CB4QsAQ&dpr=1

J. van Meurs: Huitzilopochtli, modla Mexičanov (rytina, 1617)

mexická architektúra - *architektúra mexická*

mexická keramika - *keramika mexická*

Mexiko - pozri *Yucatán*; *aztécka mytológia*; *Mayovia*, *jadeit*, *kolibřík*; *kakao*, *kakaovník*

<http://www.yvettedefrance.com/Photos-du-monde/Pays/Mexique/Mexique.htm>

Mexická apokalypsa - *Apokalypsa mexická*

mexická škola nástennej monumentálnej maľby - pol.20.st.; východisko v tradíciách ľudovej grafiky, realistická a sociálne angažovaná tvorba, príklon k zásadám *neorealizmu* (Orozco, Tamayo, Siquieros, Rivera); pozri *muralizmus*; *maliarstvo mexické*

mexické maliarstvo - pozri *mexická škola nástennej monumentálnej maľby*, *muralizmus*

mexické umenie - pozri *keramika mexická*, *architektúra mexická*, *mexické maliarstvo*, *totonacké výtvarné umenie*; *sova* (Biedermann); *muralizmus*, *mexickí muralisti*, *skull art*, *koberec z pilín*

http://en.wikipedia.org/wiki/Mexican_art

mexické umelkyne -

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Mexican_women_artists

mexickí bohovia - pozri *Santa Muerte*

mexickí grafici -

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Mexican_printmakers

mexickí ilustrátori - pozri *J. G. Posada*

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Mexican_illustrators

mexickí karikaturisti - pozri *J. G. Posada*

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Mexican_caricaturists

mexickí maliari - pozri *mexickí muralisti*, *mexický muralizmus*

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Mexican_painters

mexickí muralisti -

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Mexican_muralists

A

David Alfaro Siqueiros

Emilio Amero

Raúl Anguiano

Luis Arenal Bastar

Dr. Atl

B

Sofía Bassi

Arnold Belkin

Arturo García Bustos

C

Teodoro Cano García

Federico Cantú Garza

Julio Carrasco Bretón

Julio Castellanos

Fernando Castro Pacheco

Jean Charlot

Rafael Coronel

Olga Costa

Miguel Covarrubias

Germán Cueto

Roberto Cueva del Río

Amado de la Cueva

E

Francisco Eppens Helguera

Arturo Estrada Hernández

F

Jorge Figueroa Acosta

Gabriel Flores

G

Jesús Guerrero Galván

Andrea Gómez (artist)

Jorge González Camarena
Grace Greenwood Ames
Marion Greenwood

H
Jesús Helguera
Desiderio Hernández Xochitiotzin

I
Ernesto Icaza Sánchez

J
José Hernández Delgadillo

L
Agustín Lazo Adalid
Rina Lazo
Fernando Leal (artist)
Gabriel Fernández Ledesma
Rafael López (illustrator and artist)

M
Daniel Manrique
Héctor Martínez Arteché
Frank Martínez (artist)
Roberto Montenegro
José Chávez Morado
Rodolfo Morales
Nicolás Moreno (artist)

N
Nefero
Luis Nishizawa

O
Pablo O'Higgins
Juan O'Gorman
José Clemente Orozco
Mario Orozco Rivera

P
Feliciano Peña
Melchor Peredo
Aarón Piña Mora
Antonio Pujol

R
Fanny Rabel
Alfredo Ramos Martínez
Fermín Revueltas Sánchez
Aurora Reyes Flores
Diego Rivera
Verónica Ruiz de Velasco
Antonio M. Ruíz
Vlady Kibalchich Russakov

S
Philip Stein

T

Rufino Tamayo

W

Walls of Fire

X

Xavier Guerrero

Z

Alfredo Zalce

Ángel Zárraga

mexickí rytci - pozri *J. G. Posada*

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Mexican_engravers

mexickí sochári -

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Mexican_sculptors

mexickí umelci - pozri *mexické umelkyne; A. Cerriteño*

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Mexican_artists

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Mexican_artist_stubs

mexickí umelci súčasní - pozri *A. Zárraga y Argüelles*

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Mexican_contemporary_artists

mexický muralizmus - mexický maliarsky smer 20.st. spätý s domácimi ľudovými tradíciami (Orozco, Siqueiros a d.); pozri *mexická škola nástennej maľby, maliarstvo mexické, mexickí muralisti*

mexický naháč - v súvislosti s heslom *Xolotl*: Xoloitzcuintli je oficiálny názov plemena mexického naháča, ktoré sa datuje už do doby pred viac ako 3500 rokmi; meno psa Xoloitzcuintli odkazuje na boha Xolotla, pretože poslaním tohto psa bolo sprevádzať mŕtvych na ich ceste do večnosti; najbežnejší preklad je „vodný pes“ (atl – „voda“, xotl – „pes“); hlavnou úlohou psa bolo pomáhať ich majiteľovi prekročiť hlbokú podsvetnú rieku; pozri *pes*

Meyer Elias -

<http://www.webumenia.sk/katalog?author=Meyer%2C+Elias>

C. Kohl, E. Meyer: Pohľad na hrad Devín (ofsetová tlač, 1800-1807)

Meyer st. Friedrich Elias - (†1785); nemecký sochár a návrhár *porcelánu* v období rokoka; vytvoril celý rad modelov pre *meissenskú porcelánku*

https://de.wikipedia.org/wiki/Friedrich_Elias_Meyer_der_%C3%84ltere

<https://www.google.sk/search?q=Friedrich+Elias+Meyer+der+%C3%84ltere&espv=2&biw=1858&bih=995&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ved=0ahUKEwjwmI3Ss6HKAhXCXhQKHajACZIQsAQIKA>

F. E. Meyer st.: Malabare (porcelán, 1750)

Meyer Hans -

http://www.webumenia.sk/web/guest/graphic/-/staticresults?orderBy=DATING_ASC&items=14&query=&layout=gridLayout&images=true&searchFor=data&page=10

Hans Meyer, Caspar Steinhofen: Pohľad na Bratislavu pri príležitosti korunovácie kráľa Maximiliána v roku 1563

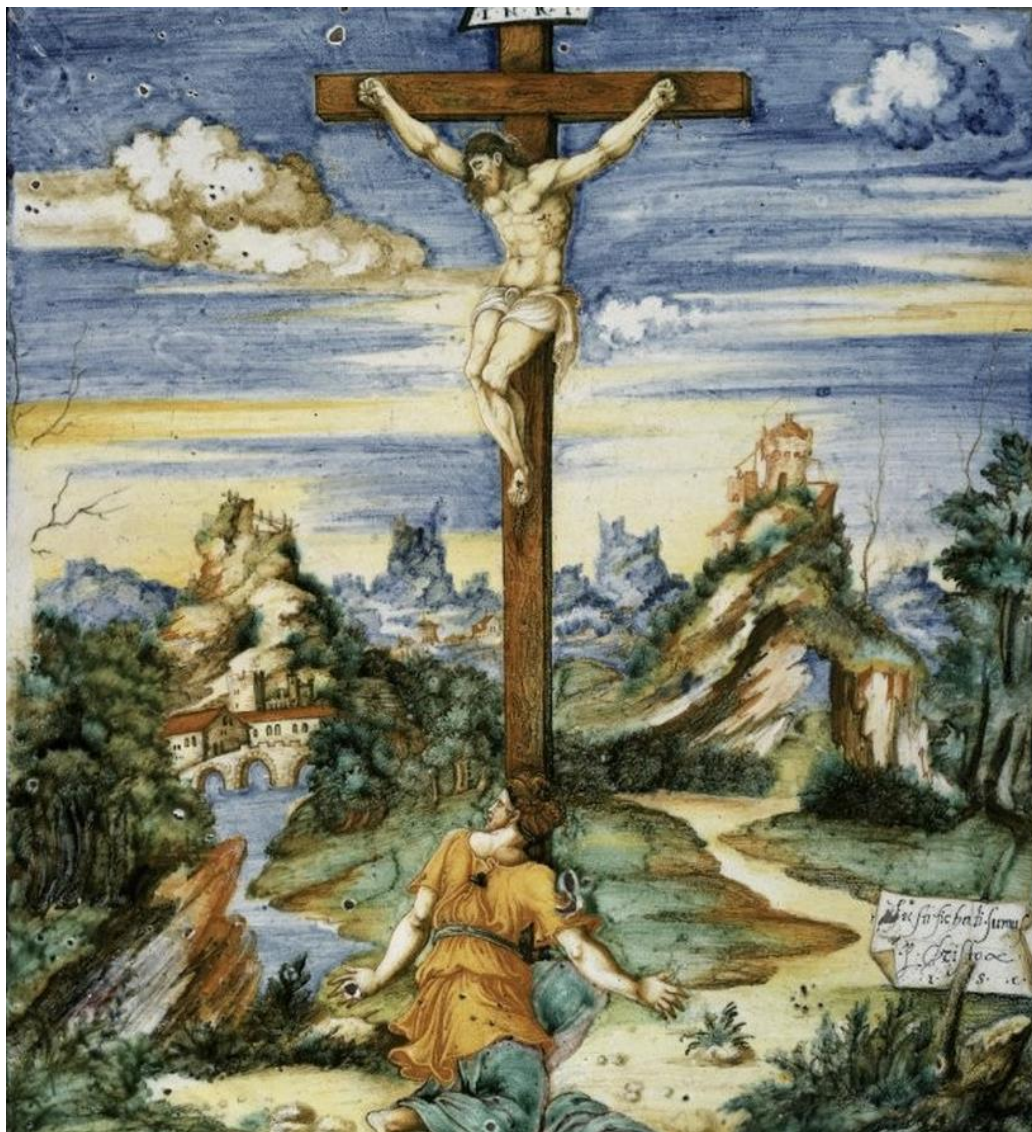
Meytens Martin van - (†1770); tiež *Mytens, Mijtens, Meitens, Maitens, Maytens, Maydenz, Meydenz, Mittence*; holandsko-švédsky maliar, ktorý maľoval členov kráľovského rakúskeho Rakúska, ako bola Marie Antoinetta, Mária Terézia, František I. Štefan Lotrinský, cisárovej rodiny a ďalších; jeho maliarsky štýl inšpiroval mnoho iných maliarov; Meytens bol jedným z najvýznamnejších rakúskych maliarov reprezentatívnych barokových dvorských portrétov a prostredníctvom svojich žiakov a nasledovníkov jeho vplyv ostal živý po dlhú dobu v priebehu celého impéria; pozri *rakúski maliari 18.st., švédski maliari 18.st.*

M. van Meytens: Jozef II. vstupuje do Frankfurtu v imperiálnom voze (1764)

mezanín/mezzanin - nízke medziposchodie pod strechou alebo zvýšené prízemie domu, pôvodne s podradnými miestnosťami menšej výšky (*renesancia, barok, klasicizmus*); pozri *interiér*

Mezzarisa Francesco - (*1507); taliansky keramik; narodil vo Faenze; nie sú o ňom známe žiadne životopisné údaje; bol aktívny od roku 1527, ktorý je považovaný za najdôležitejší medzník v dejinách fajansy, ktorý nastal v pol. 16.st.; je tiež spomínaný ako najdôležitejší podnikateľ 16.st. vo Faenze
http://www.treccani.it/enciclopedia/francesco-mezzarisa_%28Dizionario_Biografico%29/

F. Mezzarisa podľa F. de Rossi: Ukrižovanie (cínová glazúra na fajanse, 1541-1546)

Mezoamerika - *Stredná Amerika*; pozri *Olmékovia/laventská kultúra, umenie predkolumbovskej Ameriky*

mezolit - *stredná doba kamenná*, vo všeobecnosti názov pre kultúru po skončení neskej doby ľadovej v priemere od 9.000-5 000 pr.Kr. (juž.Európa do 6.tis.pr.Kr., str. Európa do 5.tis.pr.Kr., sev. Európa do 3.tis.pr.Kr.); obdobie lovcov doby kamennej (tiež termín doby poľadovej); *industria*: drobnovaré pazúrikové čepeľky (*mikrolity*), z ktorých sa skladali nástroje; pochovávané telá v skrčenej polohe často posypané okrom (pozri *okrové hroby*); pozri *lievikovité poháre, tardenoisien*; nasledujúce obdobie *neolit*; pozri *pravek, paleolit/staršia doba kamenná*

<http://it.wikipedia.org/wiki/Mesolitico>

Historická revue: mezolit/stredná doba kamenná je pokračovaním *staršej doby kamennej* (z poľadovej doby ľadovej); životné podmienky pravekých lovcov a zberačov sa zmenili v mezolite iba v tom, že začalo výrazné otepľovanie; šírili sa teplomilné druhy flóry a fauny a tým sa rozširoval ľudský priestor na osídľovanie; mezolitickí obyvatelia sa zameriavali na migrujúcu lesnú zver, ktorá sa odvtedy výrazne nezmenila (jelene, srnce, divé tury, bizóny, losy, diviaky, medvede bobry, ale aj ryby a divé vtáctvo; potravu si dopĺňali zberom lesných plodín a semien; populácia sa skladala z menších komunit ako v *paleolite*; základný prameň obživy neposkytoval také veľké množstvo, ako keď *kromaňonci* naraz ulovili veľkých cicavcov, najmä mamuta; naproti tomu sa teraz zver hromadila pri napájadlách a v údoliach riek s bohatšou pašou ako v období staršieho paleolitu; postupným roztápaním ľadovcov na konci staršej doby kamennej spôsobilo, že množstvo mezolitických sídlisk zmizlo pod vodou, pod rašelinou v údoliach alebo pod inými

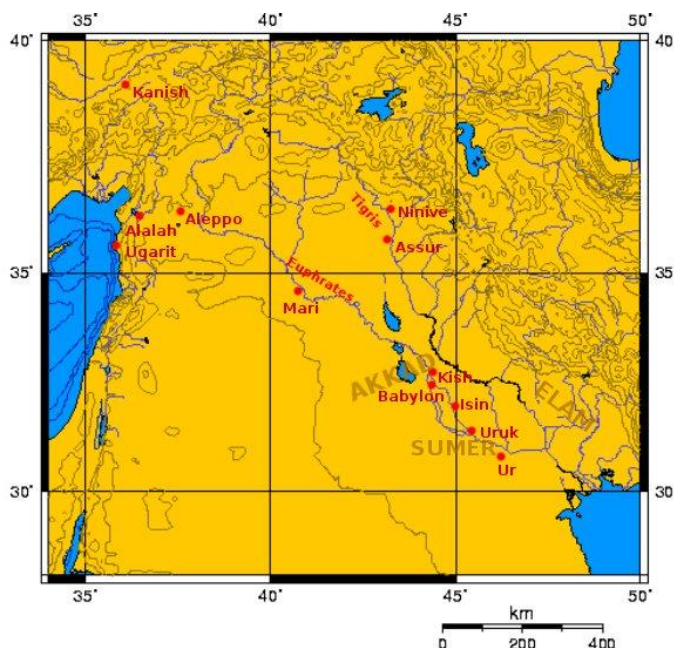
náplavami; napr. medzi Anglickom a Škandináviou sa v 7.-6.tis.pr.Kr. rozkladala pevnina, s ktorou zmizol aj veľký počet mezolitických osád lovcov vtákov a rýb; preto je unikátny najnovší nález na juhozápade Anglicka v jaskyni Avelines Hole v pohorí Mendip Hills, ktorá bola pohrebiskom ľudí žijúcich v období 8 tis.pr.Kr.; vedci zistili, že dospelí jedinci boli drobnejšej postavy, asi 150cm vysokí, žili kočovníckym spôsobom života, veľmi často trpeli hladom a chronickými chorobami; lovili jeleňov, diviakov, vlkov, rysov a medveďov; obliekali sa do zvieracích kožušín

mezolitické umenie - v Európe obdobie prelomu 9.-8.tis.pr.Kr.; rozvoj malieb v juhovýchodnom Španielsku (jeho datovanie neisté) a vo Francúzsku: červeno pomaľované okruhy, ktorých lineárne vzory mali symbolický význam; v pokročilejšej dánskej *maglemoskej kultúre* sa objavujú geometrické aj figurálne motívy, jednoduché ozdoby a *amulety* a drobná zvieracia plastika; pozri *praveké umenie*

Mezopotámia - z gréc. mezo potamoi - „medziriečie“; kultúra a umenie oblasti Eufratu a Tigrisu od 4 000 pred Kr. (*doba bronzová*); jedno z prvých civilizačných centier staroveku, ktorého vplyv vyžaroval až do Afriky a Európy; územie osídlené už v *dobe kamennej* a podľa biblickej tradície sem kladený počiatok ľudských dejín (pozri tzv. *valček pokúšenia, Eden*); Mezopotámia sa delila na *Akkad* (sever), *Sumer* (juh), neskoršie na *Asýriu* (Asýrsku ríšu) a *Babyloni* (*Starobabylonskú* a *Novobabylonskú ríšu*); spoločnosť založená na orientálnej despocii a ázijskom spôsobe výroby > pomalý vývoj, ktorý napriek mocenským zmenám a striedaniu etník podržal nadväznosť kultúrneho a umeleckého vývoja; v protohistorickom období (4.tis.pr.Kr.) dokončený prechod na poľnohospodárstvo a chov a završená sociálna diferenciácia a na význame nadobudol náboženský kult a zbožštenie vládcov; kultúra vyrastala v mestských sídliskách (mestských štátoch, ktoré sa začínajú objavovať okolo 3500pr.Kr.); najstaršie známe obyvateľstvo tvorili *Sumeri*, ktorí boli oslabovaní susednými *Akkadmi* (počas vlády Sargona vytvorená Akkadská ríša; 2 300 pr.Kr.); po rozpade Akkadskej ríše vznik *Starobabylonskej ríše* s najvýznamnejším panovníkom Chammurapim (1792-1750 pr.Kr.); po jeho smrti dobytie Starobabylonskej ríše *Asýřanmi* (Asýrska ríša s hlavným mestom *Ninive*); obnovená v podobe *Novobabylonskej ríše Aramejčanmi* (najznámejší panovník *Nebúkadnecar*); zaniká pod náporom *Peržanov* 538 pr.Kr. (Kýros II.) a stáva sa trvalou súčasťou *Perzskej ríše*; pozri *starovek*; *eridská /el obejdská kultúra*; *Elam*, *Semiti*, *Akkadovia*, *Chaldejci*, *Chetiti*, *Mitanni*; *Médovia*, *Parthovia*

<http://it.wikipedia.org/wiki/Mesopotamia>

<http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Mesopotami%C3%AB.jpg>

mezopotámska architektúra - architektúra mezopotámska

mezopotámska záhrada - Dudák v súvislosti s heslom *záhrada*: je typom formálnej záhrady; záhrady sa zriaďovali od 4.tis.pr.Kr. na strednom toku *Eufratu*; spočiatku to boli záhrady úžitkové, od 2.tis.pr.Kr. aj okrasné (vysádzovali sa v nich listnaté dreviny, napr. *topole* aj aromatické ihličnany, ako napr. *myrhovník*, *tamarišok*, *cyprus*); súčasťou záhrad mohli byť aj olivové háje; v *Asšuru*,

Ninive a *Babylone* sa veľké okrasné záhrady stali súčasťou panovníckych rezidencií; boli vybavené spevnenými chodníkmi s odpočívadlami, záhradnými domčekmi (*altánkami*), umelým zavodňovaním; postupne voda získavala funkciu estetickú (umelé jazierka, *fontány*); preslávené boli tzv. visuté záhrady, vybudované na terasách; boli súčasťou niektorých palácov (Babylon, Ninive); babylonské visuté záhrady (tradíciou prisudzované kráľovnej Semiramis z 9.st.pr.Kr. (*Semiramidine záhrady*) boli považované za jeden zo *siedmich divov sveta*

mezopotámske umenie - vplyv mezopotámskej kultúry vyžaroval až do Európy a Afriky už v najstaršom období; kultúra vyrastala v mestských sídliskách (mestských štátoch), kde sa rozvíjala sakrálna aj profánna architektúra prevažne z nepálených *tehli* a kde položené základy vied (napr. matematiky) a kde vzniklo *písmo* (okolo 3000 pr.Kr.); prechod spoločnosti na poľnohospodárstvo a chov sa odrazil v nových božstvách (pozri *mezopotámski bohovia*) a krotiteľských motívoch (pozri *krotiteľstvo*); v prvých fázach mezopotámskeho umenia už postavené prvé chrámy v Eridu (pozri *eridská/elobejská kultúra*) a *zikkuraty*; keramika bol už vyrábaná na pomaly sa otáčajúcom *hrnčiarskom kruhu*; objavujú sa už *tanagry* a ploché a *valčekové pečate*; chronológia:

eridská/el obejská kultúra

1.sumerské umenie

2.akkadské umenie

3.babylónske umenie

4.kasitské umenie

5.asýrske umenie

pozri tzv. *valček pokúšenia*, *Etana*; *zikkurat*, *tellos*, *tepe*, *redan*; *mozaika*, *mozaika kuličková*, *kaducet*; *Ninive*, *Eden*, *Alulim*, *Etana*; *Elam*; *mantichora* (Wensleydalová); *bít-chiláni*; *islamské umenie*; *kamene hraničné*, *keramika točená*

mezopotámski bohovia - pozri *babylonski bohovia*, *sumerski bohovia*, *akkadski bohovia*, *asýrski bohovia*

http://it.wikipedia.org/wiki/Mitologia_mesopotamica

http://it.wikipedia.org/wiki/Genealogia_delle_divinit%C3%A0_mesopotamiche

<http://nl.wikipedia.org/wiki/Reshef>

http://nl.wikipedia.org/wiki/Categorie:Mesopotamische_mythologie

mezostylon - interkolumnium

mezua - pozri *sofer*

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Mezuza>

mezzotinta - *anglická technika*; *grafická tlače z hlčky*; tiež názov *škrabacia technika*; medená doska vopred ručne rovnomerne zdrsnená v ploche, predovšetkým ozubenou *kolískou*, vedenou vodorovne, zvislo, naprieč (prekrytím týchto zdrsnení vzniká krížový vryp, príznačný pre mezzotintu); na kvalite opracovanej plochy závisí sýtosť a transparentnosť základného *tónu*; až potom škrabkou a hladítkom, prípadne *rydlom*, *ihlou* vyhladená zazrnená plocha, ktorá tak vytvára nelíniovú kresbu, ktorá je v tlači biela; retuše snadné (opätovné zazrnenie a nové vyhladenie škrabkou, hladítkom; technikou možné docieľiť plastičnosť tvorov a maliarskeho podania; technika uplatnená najmä v *baroku*, pri grafickej reprodukcii sôch, obrazov, architektúry; vynájdená *L. von Siegenom* 1642, rozšírená vo farebnej verzii najmä v Anglicku (techniku na britské ostrovy preniesol amatér princ Rupert von der Pfalz); na konci 17.st. v Anglicku zovšeobecnela; grafikom Pelhamom neskoršie prenesená do USA; rovnako spätne prenesená na európsku pevninu; pre svoju náročnosť neskoršie nahradená inými technikami; pozri: *rytecké nástroje*; *akvatinta*; *šerosvit*; *R. Houston*,

<http://en.wikipedia.org/wiki/Mezzotint>

<http://www.galori.eu/news/tema-grafika1/>

http://www.gymno.edu.sk/vv/graficke_techiky.pdf

<http://www.npg.org.uk/research/programmes/early-history-of-mezzotint.php#anchor96338>

J. Kupecký (predloha), B. Vogel: Žobráci (mezzotinta, 1736)

J. Martin: Večer povodne (mezzotinta, rytina, 1828)

E. Kirkall podľa W. van de Velde ml.: Lodná scéna (mezzotinta v zelenej a čiernej farbe, 1720)

F. S. Haden: Zakotvenie Agamemnona (mezzotinta, 1880)